

Shelena Keulemans
S0600229
April – Juni 2009
Ontwikkelingsstudies Ba3
Bachelorscriptie
Tine Davids, Marieke van Houte

Migratie, Conflict & Ontwikkeling

Identiteit & transnationale activiteiten

Inhoud

Inhoud.....	2
1. Inleiding	4
1.1 Onderzoekscontext	5
1.2 Context onderzoeksgroep	5
1.3 Doelstelling	6
1.4 Vraagstelling	7
1.5 Opbouw scriptie	7
2. Theoretisch raamwerk	8
2.1 Identiteit en belonging	8
2.1.1 Identiteit en migratie	8
2.1.2 Identiteit en conflict	10
2.2 Transnationalisme en transnationale activiteiten	10
3. Onderzoeksaanpak en verantwoording	13
3.1 Onderzoekseenheid en representativiteit.....	13
3.2 Uitwerking vraagstelling	13
3.3 Methoden.....	14
3.3.1 Dataverzameling.....	14
3.3.1.1 Survey	14
3.3.1.2 Semi-gestructureerde diepte interviews	145
3.3.2 Sampling.....	15
4. Bevindingen en analyse van het empirisch materiaal	16
4.1 Verbondenheid	16
4.1.1 Turkije	16
4.1.2 Nederland	17
4.1.3 Koerdistan	18
4.2 Het Turks-Koerdisch conflict.....	19
4.2.1 De Koerden	19
4.2.2 De Turken.....	20
4.2.3 De Europese Unie.....	20
4.2.4 Post-conflictsituatie & gevoelens van identiteit en belonging	20
4.3 Transnationale activiteiten	21
4.3.1 Homeland directed transnational politics.....	21
4.3.2 Country of residence transnational politics	22
4.4 Verbondenheid en transnationale activiteit	23
4.5 De tweede generatie	25
4.5.1 Verbondenheid	25
4.5.2 Verskil in verbondenheid & transnationale activiteit.....	26
5. Conclusie.....	28
5.1 Conclusie	28
5.2 Discussie.....	29
5.3 Aanbevelingen.....	30
5.4 Persoonlijke reflectie onderzoek	31
6. Literatuur	33

7. Appendix	35
7.1 Interviewguide.....	35
7.2 Respondentkarakteristieken.....	40
7.2.1 Enquêtes.....	40
7.2.2 Interviews	41

1. Inleiding

De laatste jaren is er veel aandacht voor de relatie tussen migratie en ontwikkeling. Een van de manieren waarop deze link gelegd wordt, is de rol die migranten kunnen spelen in de ontwikkeling van het land van herkomst. De voornaamste reden voor deze interesse in de ontwikkeling-migratie nexus is het groeiende volume van officieel gedocumenteerde financiële remittances naar lage inkomenslanden en hun potentiële contributie aan de economische ontwikkeling van de ontvangende regio's (De Bruyn & Kuddus 2005, 1). Deze focus is echter erg smal. Voor dit debat is het besef essentieel dat een focus die zich slechts op economische middelen richt niet breed genoeg is om deze relatie te begrijpen. Migrantengroepen kunnen namelijk eveneens invloed uitoefenen op sociaal-cultureel en politiek gebied (De Haas 2008).

Het ontwikkeling-migratie debat heeft zich daarnaast tot nu toe voornamelijk geconcentreerd op het ontvangende migratieland (De Haas 2005, 169). Migrantengroepen hebben echter vaak nog sterke banden met het zendende land (Vertovec 2001, 573). Een manier waarop deze banden kunnen zijn vormgegeven is in de participatie in transnationale activiteiten ten behoeve van het zendende migratieland (Lindenberg 2006, 26). Naar de ondernomen transnationale activiteiten is reeds wetenschappelijk onderzoek verricht.

Alleen inzicht bij welke activiteiten de transnationale gemeenschappen betrokken zijn in relatie tot het land van herkomst is echter niet voldoende om beleid op te baseren. Het waarom achter de deelname aan deze activiteiten is van belang. Zolang onbekend is waarom migrantengroepen zich wel of niet engageren in transnationale activiteiten is het ook niet mogelijk efficiënt beleid ontwikkelen met betrekking tot de relatie tussen ontwikkeling en migratie.

Migratie heeft ook een verandering teweeggebracht in gevoelens van identiteit. Door migratie leeft een groot aantal mensen nu in sociale werelden die zich uitstrekken tussen fysieke plaatsen en gemeenschappen in twee of meer natiestaten. Deze verandering creëert translokaliteit. Deze transnationale identiteiten kunnen ook de basis vormen van het engagement in activiteiten met betrekking tot het land van herkomst of het ontvangende land (Vertovec 2001, 578). Over de relatie tussen de mate van identificatie met het land van herkomst en de invloed daarvan op de betrokkenheid in transnationale activiteiten ten behoeve van het land van herkomst is weinig bekend.

De onderzoeksgroep is de in Nederland woonachtige Turkse en Koerdische migrantengroepen uit Turkije. Turkije heeft echter veel conflict gekend met de Koerden woonachtig in het land. Daardoor speelt de relatie tussen migratie en conflict eveneens een rol binnen het onderzoek. Verscheidene auteurs benadrukken dat de invloed van migrantengroepen op conflictgebieden waaruit zij afkomstig zijn over de jaren is toegenomen (Demmers 2002, 86).

Migrantengroepen worden twee rollen toebedeeld in conflicten in het land van herkomst. Enerzijds wordt migrantengroepen een rol toebedeeld in het oplossen van conflict. Anderzijds wordt gedacht dat ze met hun activiteiten juist het conflict verergeren (Weis Fagen 2006). Binnen dit debat staat de relatie tussen armoede en conflict centraal. Wanneer migrantengroepen door hun transnationale activiteiten de ontwikkeling in het land van herkomst stimuleren kan het welvaartspeil daar stijgen. Een hoger welvaartspeil kan nieuwe ongelijkheden bewerkstelligen die het conflict aanwakkeren. Het kan er echter ook voor zorgen dat de lokale bevolking meer te verliezen heeft wat meer prikkel geeft tot oplossing van het conflict.

Met betrekking tot de relatie tussen conflict en identiteit beïnvloedt de transnationale identiteit de deelname aan transnationale activiteiten (Vertovec 2001, 578). Migrantengroepen die niet meer in het conflictgebied leven hebben nog steeds historische, culturele, economische en emotionele banden met de directe actoren van het conflict. De motivatie hierachter is dat mensen territoriaal gebaseerde identiteiten steunen, creëren en daaraan vasthouden, zelfs als

deze mensen niet in dat territorium leven (Demmers 2002, 89). Omtrent beleidsvorming met betrekking tot de relatie tussen migratie en ontwikkeling is het van belang te onderzoeken welke invloed de afkomst uit een postconflictsituatie op de identiteitsgevoelens van migranten heeft omdat deze identiteitsgevoelens van invloed kunnen zijn op de participatie in transnationale activiteiten.

1.1 Onderzoekscontext

Dit onderzoek naar migratie conflict en ontwikkeling is onderdeel van een grootschalig onderzoek van INFOCON, een samenwerkingsverband van Europese onderzoeksinstituten en civil society organisaties. Dit onderzoeksproject is uitgevoerd in verschillende Europese steden en herkomstlanden en wordt gefinancierd onder het 7th Framework Programme van de Europese Commissie. Het doel van dit overkoepelend onderzoek is meer inzicht verkrijgen in de visies van gemeenschappen die in Europa zijn komen wonen, als gevolg van de situatie in hun land van herkomst, en in hun relatie met hun land van herkomst. De focus van dit onderzoek ligt op de visies van de migranten op conflict in het land van herkomst en op de transnationale activiteiten die migrantenorganisaties jegens het land van herkomst ondernemen.

Dit onderzoek is uitgevoerd onder de volgende etnische groepen, afkomstig uit de volgende herkomstlanden: Turkije: Turken en Koerden. Kosovo: Albanezen en Serven. Grote Meren Gebied: Hutu en Tutsi en Ethiopië. Dit onderzoek is verricht onder de Turken en Koerden uit Turkije. De focus van dit onderzoek ligt op gevoelens van identiteit en belonging en transnationale activiteiten. Met betrekking tot de focus op conflict sluit dit onderzoek op het overkoepelende onderzoek aan door te onderzoeken wat de visie van de Turkse en Koerdische migranten is op het conflict. Toevoegend is onderzocht welke invloed de afkomst uit een post-conflictsituatie heeft op de gevoelens van identiteit en belonging met betrekking tot Turkije. Deze focus sluit aan op het deelonderzoek omdat de transnationale identiteit de deelname aan transnationale activiteiten beïnvloedt (Vertovec 2001, 578). Als deze transnationale identiteit beïnvloed wordt door de post-conflictsituatie zou dat gevolgen kunnen hebben voor de deelname aan de transnationale activiteiten jegens het land van herkomst.

Ook is een deel van dit onderzoek uitgevoerd op verzoek van de non-gouvernementele organisatie IntEnt (Internationalization of Entrepreneurship). De Stichting IntEnt biedt hulp aan allochtone ondernemers in Nederland bij het opzetten van nieuwe ondernemingen in het land van herkomst. Zo ook in Turkije. Om met betrekking tot Turkije hun services aan te laten sluiten op hun doelgroep willen zij meer informatie over de tweede generatie migranten. Daarom is binnen dit onderzoek ook onderzocht of er verschillen bestaan tussen eerste en tweede generatie migranten hun gevoelens van identiteit en belonging met betrekking tot Turkije, naar aanleiding waarvan er conclusies zullen worden getrokken over de invloed van hun identiteitsgevoelens op de participatie in transnationale activiteiten.

1.2 Context onderzoeksgroep

De eerste golf van migratie vanuit Turkije vond plaats tussen 1964 en 1974 en bestond voornamelijk uit arbeidsmigranten (Nell 2008, 4). In deze eerste migratiegolf waren de Koerden sterk ondervertegenwoordigd doordat de arbeidswerving voornamelijk in het westen en midden van Turkije plaatsvond, waar nauwelijks Koerden wonen (Nell 2008). Vanaf 1970 was er meer sprake van arbeidswerving in het Oosten van Turkije, waardoor er zich steeds meer Koerden onder de arbeidsmigranten bevonden. Vanaf 1973 stopte de werving van

arbeiders uit Turkije vanwege de oliecrisis. Dit leidde echter niet tot een migratiestop. Vooral via familiehereniging bleven er veel migranten vanuit Turkije naar Nederland komen.

Een andere reden voor migratie vanuit Turkije was de militaire staatscoup die in 1971 plaatsvond (Nell 2008). Hierbij stond het conflict tussen rechts en links georiënteerde politieke groeperingen centraal. Hierdoor kwam een grote stroom politieke vluchtelingen op gang. In 1980 vond er een tweede militaire coup plaats, wat de aanleiding was voor een nieuwe stroom politieke vluchtelingen. Een relatief kleine proportie van de Turkse burgers in West-Europa arriveerde echter als asielzoekers met betrekking tot deze militaire coup. (Ostergaard-Nielsen 2001, 265).

Het conflict tussen de Turkse regering en de Koerden heeft gezorgd voor veel vluchtelingen van voornamelijk Koerdische zijde. Turkije wordt bevolkt door zevenenveertig etnische groepen, waarvan de Koerden met ongeveer dertien miljoen mensen de grootste groep uitmaken (Nell 2008). De gehele Koerdische bevolking woont verdeeld over vijf staten: Armenië, Irak, Iran, Syrië en Turkije. In veel van deze staten wordt de Koerdische bevolking onderdrukt.

Sommige Koerdische groeperingen streven als gevolg hiervan naar een onafhankelijke Koerdische natiestaat; Koerdistan. In Turkije voert de PKK, door andere staten veelal als een terroristische Koerdische organisatie gezien, een gewapende strijd tegen de regeringen voor betere rechten voor de Koerden. Deze strijd begon in 1984 en heeft sindsdien veel slachtoffers geëist.

Vooral de jaren negentig kende grote stromen vluchtelingen naar aanleiding van het conflict. Het merendeel van de Koerden in Nederland arriveerde echter als gastarbeider (Ostergaard-Nielsen 2001, 265). Ondanks het conflict en de militaire coups is de groep Turkse en Koerdische asielzoekers in Nederland relatief klein.

De eerste organisatorische verbanden van Turkse migranten waren sterk op Turkije en de Turkse politiek gericht omdat in eerste instantie zowel door beide regeringen als door de migranten zelf werd aangenomen dat hun verblijf in Nederland slechts van tijdelijke aard zou zijn. Inmiddels zijn de organisaties veel meer op Nederland en haar politiek gericht. Als reactie hierop is ook het Nederlandse beleid aangepast. Waar eerst de nadruk lag op het behoud van banden met Turkije, ligt nu de nadruk op integratie in Nederland.

De Turkse migrantengemeenschap is de grootste allochtone groep in Nederland. Al sinds de jaren zestig wonen er Turkse migranten in Nederland. Een gevolg hiervan is dat er hier nu bijna 180.000 tweede generatie Turkse migranten leven (www.cbs.nl), waarover we nog maar relatief weinig weten. Deze groep tweede generatie migranten is bijna even groot als de groep eerste generatie migranten. Naar de gevoelens van identiteit van deze eerste en tweede generatie migranten is veel onderzoek gedaan (Vijghen 1985, 28), maar in hoeverre is de migratie van invloed op de gevoelens van identiteit van de eerste en tweede generatie migranten met betrekking tot Turkije? In welke mate identificeert de tweede generatie Turkse migranten zich nog met Turkije en waardoor wordt deze identificatie bepaald? Verschilt dit voor de tweede generatie van de eerste generatie migranten? Als gevoel van verbondenheid met het land van herkomst bijdraagt aan de participatie in transnationale activiteiten, is het om beleid op de relatie tussen migratie en ontwikkeling aan te kunnen passen aan de nieuwe generatie interessant te onderzoeken welke gevolgen deze identificatie heeft voor de participatie van de eerste en tweede generatie migranten in transnationale activiteiten ten behoeve van de ontwikkeling van Turkije.

1.3 Doelstelling

Naar aanleiding van bovenstaande debatten is de volgende doelstelling geformuleerd: Inzicht verkrijgen in waarom de transnationale gemeenschappen betrokken zijn bij transnationale

activiteiten in relatie tot het land van herkomst. Met deze doelstelling wordt gepoogd de motieven die men heeft om zich te engageren in transnationale activiteiten gericht op het land van herkomst te achterhalen.

1.4 Vraagstelling

Naar aanleiding van de doelstelling en bovenstaande debatten is de volgende vraagstelling geformuleerd: *Vanuit welk gevoel van identiteit en belonging nemen migranten deel aan transnationale activiteiten en bestaan hier verschillen in tussen eerste en tweede generatie migranten?*

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is onderzocht welke gevoelens van identiteit en belonging migranten hebben met betrekking tot Turkije en of hier verschil in bestaat tussen de eerste en tweede generatie migranten. Ook is onderzocht welke invloed de afkomst uit een post-conflictsituatie heeft op deze gevoelens van identiteit en belonging met betrekking tot Turkije. Met betrekking tot de transnationale activiteiten is nagegaan welke transnationale activiteiten de Turkse en Koerdische migranten ondernemen en vanuit welke gevoelens van identiteit en belonging ze dat doen. Daarnaast is onderzocht of verschillen in deze gevoelens tussen eerste en tweede generatie migranten terugkomen in de transnationale activiteiten die ze ondernemen. Tot slot is er aandacht besteed aan de vraag of het engagement in transnationale activiteiten invloed heeft op de gevoelens van identiteit en belonging van migranten.

1.5 Opbouw scriptie

De scriptie is als volgt opgebouwd. In de tweede paragraaf worden de theoretische debatten welke als kader hebben gediend voor de uitvoering van het onderzoek uiteengezet. In deze paragraaf worden daarnaast de begrippen welke van belang waren voor dit onderzoek gedefinieerd.

In paragraaf drie wordt de onderzoekseenheid afgebakend, de vraagstelling uitgewerkt in deel- en subvragen en worden de gebruikte methoden uiteengezet en verantwoord. Hierop volgen in de vierde paragraaf de bevindingen en de analyse van het empirisch materiaal.

Naar aanleiding van deze paragraaf worden in paragraaf vijf de conclusies van het onderzoek met betrekking tot de hoofdvraag van het onderzoek getrokken. Hierop volgt een discussie over de onderzoeksresultaten en de gevolgde aanpak, beleidsaanbevelingen en een persoonlijke reflectie ten aanzien van het onderzoek.

De scriptie wordt afgesloten met een literatuurlijst en een appendix met als bijlagen de gebruikte interviewgide en een tabel van de respondentkarakteristieken.

2. Theoretisch raamwerk

2.1 Identiteit en belonging

Een van de belangrijkste concepten binnen dit onderzoek is identiteit. Een identiteit is een sociaal construct welke niet buiten culturele representaties kan bestaan. Het is een emotioneel geladen discursieve constructie, die volgens tijd, plaats en gebruik van betekenis verandert (Barker 2003). Er bestaan twee soorten identiteit: self-identity en social identity. De self-identity bestaat uit de verbale concepties die we over onszelf houden en onze emotionele identificaties met deze zelfbeschrijvingen: Hoe zien we onszelf? De social identity bestaat uit de verwachtingen en meningen die anderen van ons hebben: Hoe zien anderen ons? Hoe wordt ons een identiteit toegeschreven in de samenleving? Als je bijvoorbeeld Turk bent in de Nederlandse samenleving worden daar betekenissen aan toegeschreven. Door deze toegeschreven betekenissen wordt men op een bepaalde manier benaderd.

Een identiteit is opsplitsbaar in meerdere deelidentiteiten. Voorbeelden hiervan zijn de gender identiteit, de sexuele identiteit en de klasse identiteit. Een deelidentiteit die een belangrijke rol vervult binnen dit onderzoek is de etnische identiteit, in dit geval het Turk of Koerd zijn. Naargelang de situatie, oftewel de omstandigheden van en de relaties binnen de groepering veranderen, kunnen verschillende deelidentiteiten gaan domineren. Zo kan iemand behalve Turk, ook vader, leraar en Amsterdammer zijn. Etnische identiteit verwijst naar het idee en het gevoel van continuïteit met het verleden en de verbondenheid met voorgaande generaties. Bij onderzoek naar etnische identiteit ligt de focus vooral op de vraag met wie men zich vereenzelvigd en waarom (Nabben, Yesilgöz & Korf 2006, 66).

Binnen deze vereenzelviging speelt een gevoel van belonging een belangrijke rol. Belonging wordt gewoonlijk gezien als een fenomeen wat subjectieve en discursieve dimensies van verbintenis, loyaliteit en een gedeeld doel omvat (Gustafson 2005). Bij een gevoel van belonging bestaat er bij een individu binnen een groep het geloof dat in de behoeften van de groepsleden voorzien zal worden door de aangegane verplichting samen te zijn (McMillan & Chavis 1986). Een gevoel van belonging is fundamenteel voor de identificatie van een lid met een groep en heeft gevoel talrijke gevolgen voor het gedrag (Hurtado & Carter 1997, 328).

Met betrekking tot dit onderzoek wordt de omschrijving van belonging aangehouden van Lindenberg (2008, 26): een gevoel van ‘belonging’, of identificatie met het land van oorsprong, wat meestal gecentreerd is rondom een idee van een thuisland. Deze definitie wordt aangehouden omdat in het onderzoek de gevoelens van identiteit en belonging met betrekking tot het land van oorsprong, Turkije, centraal staan. Dit betekent echter niet dat de eventuele gevoelens van identiteit en belonging met betrekking tot Nederland geen rol kunnen spelen. Zoals de definitie aangeeft, behelst een gevoel van belonging identificatie. Migranten kunnen zich zowel met Turkije, als met Koerdistan, als met Nederland identificeren.

2.1.1 Identiteit en migratie

Het land van herkomst heeft invloed op de identiteit van een migrant (Vertovec 2001, 578). Zoals in de inleiding al uiteengezet, heeft migratie een verandering teweeggebracht in gevoelens van identiteit van migranten. Door migratie leeft een groot aantal mensen nu in sociale werelden die zich uitstrekken tussen fysieke plaatsen en gemeenschappen in twee of meer natiestaten. Deze verandering creëert translokaliteit. Deze multilokale levenswerelden creëren op hun beurt weer condities die de constructie van identiteit beïnvloeden. Identiteiten

positioneren individuen in hun dagelijks leven binnen en dwars over elk van hun plekken van binding of gevoel van belonging. Deze transnationale identiteiten kunnen de basis vormen van het engagement in activiteiten met betrekking tot het land van herkomst of het ontvangende land (Vertovec 2001, 578).

Studies in West Europa hebben betoogd dat gevoelens van sociale uitsluiting en marginalisatie vooral voor Turkse jongeren kunnen leiden tot bekering tot meer radicale vormen van Turks nationalisme of de Islam (Ostergaard-Nielsen 2001, 263). In termen van het ontvangende land is onderzocht dat contexten die minder ontvankelijk zijn voor migranten, bij migranten een hogere mate van identificatie met het land van herkomst aanmoedigen (Smith 1998, 212). Naar een dergelijk proces van identificatie wordt gerefereerd als een 'reactive identity' (Portes 1999, 465).

Een toenemend aantal auteurs benadrukt dat het nodig is een onderscheid te maken tussen migranten en vluchtelingen (Al-Ali, Black & Koser 2001, 616). Omdat de onderzoeksgroep van dit onderzoek voornamelijk is voortgekomen uit arbeidsmigratie beperkt dit onderzoek zich tot migranten. Binnen deze groep bestaat een onderscheid tussen eerste en tweede generatie migranten. Ook dit onderscheid is essentieel voor dit onderzoek vanwege de focus op verschillen in gevoelens van identiteit en belonging tussen eerste en tweede generatie migranten. In de literatuur komt naar voren dat hier inderdaad verschillen bestaan.

Voor de zonen van de eerstgekomen migranten, die hier opgegroeid en soms hier geboren zijn, ligt de zaak anders. Voor hen is het dorp in Turkije slechts het dorp van pa, de plek waar verwanten wonen. Ook zij voelen zich daar thuis, ze horen daar, omdat hun ouders en verwanten er thuis zijn. Maar niet omdat ze zelf nog sterk met de streek verbonden zijn. Ze kennen de taal en gebruiken van hun streek wel, echter in mindere mate dan hun ouders. Bovendien is een belangrijk deel van hun identiteit gevormd door de Nederlandse omgeving (Vijghen 1985, 28).

Dit citaat illustreert de visie op de identiteitgevoelens van tweede generatie migranten betreffende dat deze generatie 'buiten de boot zou vallen'. Zo zouden ze door de eerste generatie migranten niet gezien worden als afkomstig uit het land van herkomst, maar door de autochtone bevolking worden ze ook niet gezien als afkomstig uit het land van vestiging.

Over de identiteitgevoelens van tweede generatie migranten bestaan meerdere theorieën. Een theorie is de theorie van de biculturele socialisatie van Schrader, Nikles en Griese (1979). Volgens hen is de leeftijd waarop jongeren immigreren van doorslaggevend belang in hoeverre men zich vereenzelvigd met de cultuur van het ontvangstland. Zij veronderstellen dat kinderen van zes jaar en ouder zich zullen blijven identificeren met het land van herkomst en landgenoten. Kinderen van twee tot zes jaar zullen zich niet meer met één van beide culturen volledig vereenzelvigen. Bij deze theorie hangen de gevolgen van identiteitsontwikkeling mede af van de mogelijkheden die de maatschappij biedt om de cultuur- en taalwisseling te verwerken op economisch, politiek en sociaal gebied te participeren (Pels 1982).

Naar aanleiding van het reeds geschrevene, wordt binnen dit onderzoek onder eerste generatie migrant een persoon verstaan die bewust de stap genomen heeft te migreren, bij een leeftijd dat iemand zelf die beslissing kan nemen. Onder tweede generatie migranten worden kinderen van eerste generatie migranten, die niet bewust die keus gemaakt hebben en opgegroeid zijn in Nederland, verstaan.

De groei van Turkse en Koerdische religieuze en sociale instituties in Nederland wordt gezien als een teken van parallele werelden of van marginalisatie. Uit survey's is gebleken dat Turken meer met andere Turken socialiseren dan met andere groepen van de samenleving. De aanname achter dit fenomeen is dat des te meer geïntegreerd Turken zijn in de samenleving, des te minder ze om Turkije zouden geven (Ostergaard-Nielsen 2001, 265).

Over deze relatie tussen integratie en identificatie bestaan echter tegenstrijdige visies. Een visie die bovenstaande visie tegensprekt is de visie dat een sterke ingebedheid in het land van vestiging juist niet leidt tot een afname in de identificatie met het thuisland, maar de transnationale oriëntatie onder migranten kan versterken (De Haas 2005). Doordat de migranten sterk ingebed zijn in het land van vestiging, zouden ze beter in staat zijn zich te mobiliseren en iets te betekenen voor het land van herkomst.

Tot slot kan er naast invloed vanuit het ontvangstland, ook vanuit Turkije invloed bestaan op de gevoelens van identiteit en belonging van de Turken die in het buitenland wonen. Volgens Ostergaard-Nielsen (2001, 269) worden Turken in het buitenland aangemoedigd om te integreren in het ontvangstland en om een goede burger te zijn in het land van vestiging, terwijl ze hun Turkse wortels niet vergeten.

2.1.2 Identiteit en conflict

De onderzoeksgroep zijn Turkse en Koerdische migranten afkomstig uit Turkije. De keus voor deze onderzoeksgroep heeft als gevolg dat een groot deel van de respondenten afkomstig is uit een postconflictsituatie. Deze situatie kan van invloed zijn op hun gevoelens van identiteit met betrekking tot het land van herkomst en hun engagement in transnationale activiteiten. Dit maakt conflict eveneens een belangrijk te behandelen concept. Hedendaagse conflicten hebben vaak betrekking op de rol en status van een groep die zichzelf een identiteit toekent binnen een staat. In brede termen kan het concept conflict omschreven worden als het najagen van onverenigbare doelen van verschillende groepen (Miall, Ramsbotham & Woodhouse 1998, 20). Deze doelen zijn echter niet statisch of vastgesteld. Voornamelijk de gewelddadige conflicten zijn dynamische processen met complexe levenscycli (Demmers 2002, 94).

Over de relatie tussen identiteit en conflict komt in de literatuur naar voren dat migranten die fysiek buiten het conflictgebied bestaan, vooralsnog historische, culturele, economische en emotionele banden met de directe actoren van het conflict hebben. De motivatie hierachter is dat mensen territoriaal gebaseerde identiteiten steunen, creëren en daaraan vasthouden, zelfs als deze mensen niet in dat territorium leven (Demmers 2002, 89).

2.2 Transnationalisme en transnationale activiteiten

Een gevoel van 'belonging', of identificatie met het land van oorsprong, wat meestal gecentreerd is rondom een idee van een thuisland, kan verplichtingen oproepen te werken ten behoeve van dat land (Lindenberg 2008, 26). Een manier waarop migranten kunnen werken ten behoeve van het land van herkomst is door te participeren in transnationale activiteiten. Transnationalisme is als begrip echter niet makkelijk definieerbaar. Verschillende auteurs benadrukken verschillende aspecten van het concept. Het is een concept wat politieke, economische, sociale en culturele aspecten bevat (Portes, Haller, & Guarnizo 2005, 5).

Basch, Schiller en Szanton Blanc (1994) zien transnationalisme specifiek betrokken op migranten als:

the process by which immigrants forge en sustain multi-stranded social relations that link together their societies of origin and settlement. We call these processes transnationalism, to emphasize that many immigrants today build social fields that cross geographic, cultural, and political borders

Naar aanleiding van hun definiëring wordt transnationalisme binnen dit onderzoek gezien als

een voortdurende stroom van mensen, goederen, kapitaal en ideeën die de nationale grenzen overschrijden en daarbij fysieke, sociale, economische en politieke ruimten met elkaar verbindt.

Transnationale activiteiten kunnen worden uitgesplitst over meerdere domeinen. Over het algemeen wordt een onderscheid gemaakt tussen transnationale activiteiten op het economische, sociale, culturele en politieke domein. Bij economische transnationale activiteiten kan men denken aan een uitwisseling van geldelijke remittances, investeringen in het land van herkomst en donaties aan migrantenorganisaties met een focus op het herkomstland. Bij sociale transnationale activiteiten kan er gedacht worden aan bezoeken aan vrienden en familie in het land van herkomst en participatie in online discussies. Wat betreft de culturele transnationale activiteiten kan er gedacht worden aan uitwisselingen van theatergroepen en exposities of inzet om de moedertaal te behouden (bijvoorbeeld door deze aan kinderen te leren). Tot slot kunnen onder politieke transnationale activiteiten participatie in verkiezingen in het land van herkomst en politieke mobilisatie in het gastland ten behoeve van het land van herkomst vallen (Nell 2008). Het onderscheid tussen economische, sociale, culturele en politieke domeinen wordt binnen dit onderzoek aangehouden bij de analyse van de resultaten.

In deze domeinen worden door transnationale activiteiten middelen uitgewisseld. Deze middelen die migranten vanuit het ontvangstland naar het herkomstland overdragen vallen onder remittances. Voor remittances wordt in dit onderzoek de volgende definitie gehanteerd: geldelijke of in natura overdrachten van de ene plaats naar de andere (De Bruyn & Kuddus 2005, 1). Er bestaan verschillende soorten remittances. Binnen dit onderzoek wordt een onderscheid gemaakt tussen geldelijke en sociale remittances. Geldelijke remittances zijn dat deel van het inkomen van een migrant wat van de plaats van vestiging naar het land van herkomst wordt gestuurd. Onder sociale remittances vallen de ideeën, praktijken, identiteiten en sociaal kapitaal die van ontvangende naar zendende gemeenschappen stromen. Tot slot bestaat er een onderscheid tussen individuele en collectieve remittances, waarbij individuele remittances door individuele migranten worden overgedragen en collectieve remittances door groepen migranten (Nyberg Sørensen 2004, 7).

Transnationale activiteiten kunnen op verschillende niveaus plaatsvinden (Nell 2008). Hierin kan een opsplitsing gemaakt worden tussen individuele actoren, collectieve actoren en regeringen en staatsinstituties. Individuele actoren in transnationale activiteiten kunnen return-migrants zijn die hopen te kunnen bijdragen aan de ontwikkeling in hun herkomstland met behulp van de vaardigheden die zij hebben aangeleerd in het gastland. Ook kunnen het migranten zijn die niet wensen terug te keren, maar wel proberen bij te dragen aan de ontwikkeling van het herkomstland.

Collectieve actoren zijn migrantenorganisaties, NGO's en politieke partijen. Hierin kunnen migranten verenigd zijn met een bepaald doel, om bijvoorbeeld invloed uit te oefenen op de politiek in het land van herkomst. De directies van de organisaties, zijn hierbij erg belangrijk vanwege hun mogelijkheid tot mobilisatie. Staats-actoren bestaan uit regeringen en staatsinstituties. Zij zijn belangrijk omdat de manier waarop staten reageren op transnationale activiteiten met hun beleid, een belangrijke, vormende invloed heeft op de transnationale activiteiten.

Migranten kunnen transnationale activiteiten op verschillende manieren uiten. De volgende zijn van toepassing op dit onderzoek (Nell 2008):

- Transplanted immigrant politics: migranten die teruggaan naar het land van herkomst nemen hun vaardigheden die ze hebben opgedaan in het gastland mee.
- Homeland directed transnational politics: migranten in het vestigingsland richten hun activiteiten op het land van herkomst.

- Country of residence transnational politics: migrantengroepen die trachten te mobiliseren en interveniëren ten behoeve van de belangen van de migrantengroep in het ontvangstland.

Deze definiëring van verschillende uitingsmanieren van transnationale activiteiten is van belang omdat hij activiteiten gericht op de migrantengemeenschap in Nederland ook onder transnationale activiteiten schaaft.

Wat betreft de transnationale activiteiten van de Turken in Nederland is door de jaren heen veel veranderd. Vroeger bestonden de transnationale activiteiten van de gastarbeiders voornamelijk uit het naar huis sturen van geldelijke remittances en het naar school sturen van kinderen in Turkije. Deze activiteiten waren gebaseerd op de aanname dat ze uiteindelijk naar huis terug zouden keren (Ostergaard-Nielsen 2001, 265).

Tegenwoordig reflecteren transnationale links de institutionalisering van een andere set praktijken met betrekking tot het land van herkomst. Nu vergemakkelijkt de communicatie de link terug naar Turkije vanuit het buitenland. Ook vinden in Nederland nog familiereünies plaats en worden er vanuit Nederland huwelijkspartners in Turkije gezocht. Deze activiteiten versterken de banden van Turken met Turkije (Ostergaard-Nielsen 2001, 265).

3. Onderzoeksaanpak en verantwoording

3.1 Onderzoekseenheid en representativiteit

Op het meest abstracte niveau is de onderzoekseenheid afgebakend als ‘migrantengemeenschappen afkomstig uit een postconflict land’. In dit onderzoek is het postconflict land Turkije. Binnen deze groep werden de leden van de gemeenschap geselecteerd die zich engageren in transnationale activiteiten met betrekking tot Turkije.

Vervolgens is afgebakend of het onderzoek zich op individuen of groepen richt. In dit onderzoek ligt de focus op organisaties en de individuen daarbinnen. Staatsinstituties en staatsactoren worden niet meegenomen in dit onderzoek. Verder zijn alleen respondenten geselecteerd die achttien jaar of ouder zijn, waardoor er geen toestemming van de ouders nodig is voor medewerking aan het onderzoek.

Tot slot is het voor de onderzoekssampling betreffende individuen binnen organisaties als doel gezet om civil society actoren welke het meest invloedrijk zijn binnen de migrantengemeenschap te selecteren. Om dit te bereiken zijn hoofdzakelijk bestuursleden van organisaties benaderd.

Centraal binnen het INFOCON project staat de maximalisatie van de diversiteit van de respondentenprofielen. Het is binnen dit onderzoek echter niet gelukt de heterogeniteit van de migrantengemeenschap goed te reflecteren. Het bleek moeilijker dan initieel gedacht het heterogeniteitsprincipe te waarborgen. Daarom is dit principe naarmate het onderzoek vorderde lossier gehanteerd. Als gevolg hiervan is dit onderzoek niet representatief.

Dat het onderzoek niet representatief is, is het gevolg van meerdere factoren. Zo bestaat er waarschijnlijk een genderbias in het onderzoek. Van de achtentwintig respondenten kende de sample er namelijk slechts drie van het vrouwelijke geslacht.

Verder zaten er zowel eerste als tweede generatie migranten in de sample, maar geen respondenten die in Nederland geboren zijn. Dit zou gevolgen kunnen hebben voor de resultaten omtrent de gevoelens van identiteit en belonging met betrekking tot Turkije van tweede generatie migranten. Tengevolge is het onderzoek niet representatief voor de hele tweede generatie. Het onderzoek is hoogstens representatief voor de tweede generatie migranten die zich nog bewust hun leven in Turkije herinneren.

Wat betreft etniciteit kende de sample elf Koerdische en zeventien Turkse respondenten. Onder de Koerdische respondenten waren meerdere respondenten van dezelfde organisaties afkomstig. Er bestaat tengevolge een grotere variëteit onder de Turkse organisaties in de sampling. Dit zou kunnen leiden tot meer eenduidige resultaten bij de Koerden. Ook dit zou van gevolg kunnen zijn voor de representativiteit. Wanneer de Koerdische respondenten van meerdere organisaties afkomstig waren, zou dat mogelijk een grotere variëteit aan resultaten opgeleverd kunnen hebben. Door de kleine variëteit in organisaties is het momenteel niet staafbaar dat de resultaten representatief zijn voor de hele Koerdische onderzoekseenheid.

3.2 Uitwerking vraagstelling

De vraagstelling heb ik uitgewerkt in twee deelvragen met elk twee sub-deelvragen. De eerste deelvraag luidt:

- 1 Welke gevoelens van identiteit en belonging hebben de migranten met betrekking tot Turkije?

- Worden de gevoelens van identiteit en belonging beïnvloedt door de post-conflictsituatie?
- Bestaan er verschillen tussen de gevoelens van identiteit en belonging van eerste en tweede generatie migranten?

De tweede deelvraag luidt als volgt:

- 2 Vanuit welk gevoel van identiteit en belonging nemen migranten deel aan transnationale activiteiten?
  - Welke activiteiten ontplooiën eerste en tweede generatie migranten?
  - Zijn de gevoelens van identiteit en belonging van eerste en tweede generatie migranten van invloed op het engagement in de transnationale activiteiten?

3.3 Methoden

Het veldwerk heeft tussen 2 maart en 14 april 2009 in de Randstad plaatsgevonden en is door twee personen uitgevoerd. Voorafgaand aan het onderzoek is door ons beiden een vraagstelling geformuleerd. Wij putten uit dezelfde data voor het beantwoorden van twee verschillende vraagstellingen. Deze scriptie is de uitwerking van één vraagstelling. Ter beantwoording van deze vraagstelling is gebruik gemaakt van de volgende methoden van dataverzameling: survey's en semi-gestructureerde diepte interviews.

Het veldwerk bestond uit twee fasen. In de eerste fase zijn negentien enquêtes afgenomen met (bestuurs)leden van migrantenorganisaties. In de tweede fase zijn negen holistische diepte interviews bij prominente civil society actoren afgenomen waarin de persoonlijke achtergrond en motivatie van de respondenten centraal stond. De snowballtechniek werd gebruikt om respondenten te verkrijgen.

3.3.1 Dataverzameling

3.3.1.1 Survey

In de eerste fase van het veldwerk is gebruik gemaakt van het survey. Deze survey's waren afkomstig uit het overkoepelende INFOCON project en zijn beter te typeren als 'sterk gestructureerd kwalitatieve interviews' door hun open karakter. De focus van deze survey's lag voornamelijk op het conflict in het land van herkomst en ondernomen transnationale activiteiten met betrekking tot dat conflict.

Het survey diende twee doelen met betrekking tot de vraagstelling. Op de eerste plaats verschafte het survey een algemeen beeld van het onderzoeksonderwerp. Zo kwam in het survey duidelijk naar voren waarom een respondent besloot een actieve rol te spelen in de migrantengemeenschap. Ook achterhaalde het survey de visie van migranten op het conflict in het land van herkomst, de manier waarop ze zichzelf zien in verhouding tot Nederland, welke identiteit ze zichzelf toekennen en de transnationale activiteiten waarin ze deelnemen.

Op de tweede plaats diende het survey als een oriëntatie op het kwalitatieve deel van dataverzameling binnen het onderzoek. Door het afnemen van de survey's wordt achterhaald of het onderzoek wel in de goede richting zit: Kloppen de gemaakte theoretische aannames? Door reflectie op de informatie verkregen door het survey leert men welke informatie nog ontbreekt met betrekking tot de vraagstelling. Naar aanleiding van deze kennisgaps zijn de vragen voor de interviewgide geformuleerd.

3.3.1.2 Semi-gestructureerde diepte interviews

In de tweede fase van het onderzoek zijn semi-gestructureerde diepte interviews afgenomen. Ter beantwoording van beide vraagstellingen is één interviewgide gevormd, bestaande uit twee delen: transnationale activiteiten en identiteit. De semigestructureerde interviews hadden met betrekking tot de vraagstelling van deze scriptie het doel na te gaan hoe de invloedrijke CSO actoren zichzelf zien in verhouding tot Turkije, waarom zij participeren in transnationale activiteiten en of zij van mening waren dat het conflict van invloed was op hun identiteitsconstructie met betrekking tot Turkije.

Deze methode sluit aan op het survey omdat de interviews verdere verdieping toestaan in hetgeen wat in de survey's naar voren is gekomen. Interviews zijn hoogstpersoonlijk en van mens tot mens. Daarom kan deze methode meer indringend zijn en meer reactie behelzen dan andere methoden (Patton 2002, 407). De met het survey vergaarde informatie kan gecomplementeerd worden met informatie uit interviews aangezien een survey niet veel ruimte toestaat voor doorvragen. Een interview kent deze ruimte wel omdat veel vragen tijdens het interview bedacht worden (Mikkelsen 2005, 169). Doordat de interviews ingaan op de persoonlijke achtergrond en de motivatie van de respondenten kunnen de interviews het karakter krijgen van een zogenaamde 'life-history' waarin de respondent uitgenodigd wordt haar of zijn levensverhaal te vertellen.

3.3.2 Sampling

Tijdens de onderzoeksfases is de snowballtechniek als samplingmethode toegepast om naar aanvullende invloedrijke organisaties of individuen te zoeken. Als een onderzoeker via de sneeuwbal methode te werk gaat wil dat zeggen dat deze probeert via de eerste deelnemers namen te krijgen van andere mogelijke participanten ('t Hart, Boeije & Hox 2006, 271). Deze methode bleek zeer effectief. Zoals een respondent vertelde, is de Turkse gemeenschap een persoonsgebonden gemeenschap. Het refereren naar andere personen uit de Turkse gemeenschap faciliteerde het vinden van respondenten.

4. Bevindingen en analyse van het empirisch materiaal

4.1 Verbondenheid

4.1.1 Turkije

De verbondenheid met Turkije wordt voor de respondenten vormgegeven door een gevoel van verbondenheid met het land en met de mensen. De meeste Turkse en Koerdische respondenten hebben nog veel contact met Turkije. Dit gevoel van verbondenheid met de mensen uit zich voor de respondenten onder andere in het feit dat als een rede voor dit contact genoemd werd dat veel respondenten nog familie in Turkije hebben wonen. Dit was dan ook hetgeen wat het vaakst genoemd werd als reden voor hun gevoel van verbondenheid met Turkije. Zelfs wanneer de migranten zeiden alles in Nederland te hebben, voelden ze zich alsnog verbonden met Turkije door de achtergebleven familie. De familie wordt gemist en is veelal ook de reden voor het bezoek aan Turkije.

Daarnaast voelden bijna alle respondenten zich verbonden met Turkije doordat ze de Turkse taal spreken. Wanneer ze in Turkije zijn zegt een deel van de respondenten het gevoel te hebben zich tussen herkenbare mensen te bevinden. Een gevoel van binding met andere niet-gerelateerde Turken, zowel in Nederland als in Turkije, is dan ook eveneens een veelgenoemde reden voor gevoelens van verbondenheid met Turkije. Dit is voor de respondenten vaak een kwestie van 'je Turk voelen'. Je Turk voelen komt voor de meeste respondenten voort uit het feit dat de ouders en/of zij zelf in Turkije geboren zijn.

Volgens bijna alle respondenten laat het land waar je geboren bent door middel van emotionele banden een afdruk op je identiteit. Zo zien veel van deze respondenten het land waar zij geboren zijn als hun land en wordt het land waar je geboren bent als onderdeel van je leven gezien. Over Turkije dan ook vaak gesproken als het moederland. Volgens een derde van de respondenten hebben zij de bodem in Turkije en is Turkije de wortel van hun bestaan. Wat bij deze vorm van verbondenheid opvalt is dat bijna alle de respondenten zeggen geen verbondenheid met het land te voelen op basis van de staatsgrenzen. De verbondenheid lijkt hierdoor niet territoriaal bepaald. De verbondenheid met het land als geheel is voor de respondenten meer taalkundig en/of cultureel van aard.

Ondanks dat het geboorteland voor de respondenten van betekenis is voor de gevoelens van verbondenheid wordt de mate van verbondenheid voor velen van hen bepaald door levenservaring. Volgens de respondenten voel je jezelf meer verbonden met Turkije (of eventueel een ander land) wanneer je er langer gewoond hebt. Elk jaar dat je er leeft heeft invloed op jou leefwijze, hoe meer je ergens geleefd hebt, hoe sterker jou gevoelens zullen zijn met dat gebied. Zo zegt een respondent "wanneer je de fasen van je leven in een land doorgebracht hebt, voelt het zwaarder wanneer er iets met dat land gebeurt omdat je daarbij betrokken bent in de fasen van je leven". Door deze visie voelen sommige respondenten zich meer verbonden met hun geboortedorp of geboortestreek, dan met het land als geheel.

Naast levenservaring worden ook herinneringen als belangrijk gezien voor gevoelens van verbondenheid. Herinneringen worden door een derde van de respondenten als een waardevol iets voor een mens gezien. Een respondent illustreert dit wanneer hij zegt dat "wanneer ze fijne herinneringen aan het land hebben voelen ze zich meer verbonden met het land door het gevoel wat deze herinneringen met zich meebrengen".

Een manier waarop de verbondenheid met Turkije zichtbaar wordt, is door uitingen van de gevoelens van verbondenheid. Een vierde van de respondenten expliciteert het lezen van Turkse kranten, het kijken naar Turkse tv-zender en het luisteren naar Turkse muziek als

een uiting van hun Turkse identiteit. Op dezelfde manier wordt door hen naar het spreken van de Turkse taal gekeken. Deze visie is ook traceerbaar in de praktijk van het onderzoek. Bij elk afgenomen interview of enquête spraken de respondenten onderling Turks. Doordat taal gezien wordt als een uiting van verbondenheid kun je zeggen dat de Turkse respondenten ook in Nederland door middel van de taal uitdrukking geven aan hun verbondenheid met Turkije en de Turken.

Daarnaast bestaat er in de gevoelens van verbondenheid met Turkije een spanningsveld tussen de self-identity en de social identity. Aan de ene kant geven respondenten aan zich Turk te voelen. Aan de andere kant worden ze ook als Turk gezien, ondanks of de respondenten zich wel of geen Turk voelen. De volgende uitspraak van een tweede generatie Turkse migrant is hier een pakkende illustratie van:

Hier werk ik, betaal ik belasting en help ik bij de opbouw van het land. Maar helaas blijf ik een buitenlander, door mijn achtergrond en uiterlijk. Het maakt niet uit wat voor iemand je bent op papier of paspoort, ze kijken meer naar je uiterlijk. Daarop wordt je beoordeeld; het beeld wat mensen dan van je hebben.

Zoals in de inleiding en het theoretisch kader al naar voren is gekomen zou het ook mogelijk kunnen zijn dat de Turkse overheid invloed probeert uit te oefenen op de gevoelens van verbondenheid met Turkije van migranten. Ook dit kwam drie keer naar voren in de interviews. Zo past de Turkse bevolking zich volgens deze respondenten aan de Turkse overheid aan: Wanneer de overheid iets doet, gaat de bevolking mee. Een respondent illustreert deze invloed van de Turkse overheid op verbondenheid met de uitspraak dat de Turkse regering veel invloed op religie heeft en de regering deze invloed gebruikt om te pogen de mensen verbonden te houden aan Turkije en de Islam.

Deze uitspraak strookt echter niet geheel met de rol van religie in gevoelens van verbondenheid zoals deze in het onderzoek naar voren kwam. Vier respondenten plaatsten religie als variabele boven een gevoel van verbondenheid met Turkije. Er bevonden zich zowel moslims als alevieten in de steekproef. Deze respondenten zeiden Turk te zijn, maar dat het Turk zijn er niet zo veel toe doet als aleviet of moslim te zijn. Wat hierbij opvalt is dat religieuze verbondenheid voor de respondenten niet samenhangt met Turkije als land.

Een andere variabele die boven een gevoel van verbondenheid met Turkije geplaatst werd was 'mens zijn'. Zo werd door twee respondenten gezegd dat hij/zij mens was en dat verder niets uitmaakte, of dat iedereen mens is en dat het belangrijkste is.

4.1.2 Nederland

Ondanks dat er in het onderzoek niet expliciet naar is gevraagd, gaf toch meer dan de helft van de respondenten aan zich, naast Turkije, ook verbonden te voelen met Nederland. Zo zei een deel van deze respondenten dat Nederland een (tweede) thuis geworden is, waardoor ze zich identiteiten aanmeten als 'Turkse Nederlander', 'Amsterdamse Turk' enzovoorts. Wat in deze benamingen opvalt is dat de respondenten die zich het sterkst verbonden voelen met Nederland zich identiteiten aanmeten als bijvoorbeeld 'Turkse Amsterdammer' of 'Turkse Nederlander'. Zij die aangeven zich in verhouding in mindere mate verbonden voelden met Nederland beschreven zich eerder als bijvoorbeeld 'Haagse Koerd' of 'Nederlandse Turk'. Dit soort benamingen zijn niet arbitrair waardoor de self-identity er in naar voren komt. De verbondenheid met Nederland wordt voor de meeste respondenten vormgegeven voor een gevoel van verbondenheid met het land en de samenleving.

Voor de gevoelens van verbondenheid met Nederland werden meerdere redenen

gegeven. Zo voelen sommige respondenten zich nu verbonden met Nederland omdat ze na vele jaren ‘Nederland niet meer als tijdelijke verblijfplaats kunnen zien’ en ze ‘alles hier hebben’. Het ‘alles hier hebben’ refereert veelal naar het gevolgd hebben van een opleiding hier en het hebben van sociale netwerken en contacten (als vrienden) in Nederland. Deze mensen zeggen het gevoel te hebben nu hier te leven, niet meer in Turkije. Deze verbondenheid wordt volgens een respondent deels vormgegeven door het Turks cultureel idee dat het land waar je in je levensbehoeften voorziet ook je land is.

Ook worden er twee variabele genoemd die voor een vierde van de respondenten ertoe leidt een grotere verbondenheid met Nederland dan met Turkije te voelen. Zo voelt een enkeling zich niet meer verbonden met Turkije omdat ze (tientallen) jaren niet meer in Turkije zijn geweest of omdat ze hier al tientallen jaren wonen. De belangrijkste reden voor het grotere gevoel van verbondenheid met Nederland is echter dat de migranten hier kinderen hebben gekregen, die hier opgroeien.

Wat opvalt bij de verbondenheid met Nederland is dat geen enkele respondent aangeeft verbondenheid te voelen met de Nederlandse mensen of cultuur. Dit zou wellicht verklaard kunnen worden doordat het geen herkenbare mensen voor hen zijn en doordat zij niet uit deze groep afkomstig zijn. Beide redenen werden met betrekking tot Turkije wel als reden voor verbondenheid genoemd. Dat de respondenten zich wel verbonden voelen met het land en de Nederlandse samenleving kan verklaard worden door het idee van de respondenten dat er een gevoel van verbondenheid met een grondgebied kan ontstaan wanneer je ergens voor langere tijd woont omdat je er dan fasen van je leven doorbrengt.

4.1.3 Koerdistan

De data suggereert dat de situatie van de Koerden wat gecompliceerder is dan die van de Turken. Ondanks dat de Koerden in bovenstaande analyse zijn meegenomen lijkt het me daarom toch van belang om even apart aandacht te besteden aan de gevoelens van verbondenheid met betrekking tot Turkije van de Koerden. Ondanks dat zij wel aangeven verbondenheid te voelen met Turkije, kent de verbondenheid voor het merendeel van de Koerdische respondenten een andere vormgeving dan voor de Turken. De verbondenheid van de Koerden wordt vormgegeven door het land, de mensen en het conflict.

In het zuidoosten van Turkije wonen veel Koerden. Zoals eerder gezegd hebben veel Koerden de wens dat een onafhankelijk Koerdistan ooit realiteit zal zijn. Veel Koerden voelen zich onderdrukt en zien de huidige grenzen als opgelegd. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat deze visie op het conflict van invloed is geweest op de gevoelens van verbondenheid met Turkije van de meeste Koerden in de steekproef.

Door de meeste Koerdische respondenten wordt de Turkse staat als onderdrukker gezien, waardoor ze aangeven zich heel erg verbonden te voelen met elkaar. Deze visie heeft volgens een Koerdische respondent geleid tot een onderscheid tussen verbondenheid met Turkije op het gebied van cultuur en politiek. Zo zegt hij over de Koerden uit Turkije:

Ze zijn enorm onder de indruk van Turkije. Als je het over politieke onderwerpen hebt krijg je een heel andere reactie dan wanneer je over cultuur praat. Er bestaat een verschil tussen culturele en politieke associatie. Politiek gezien hebben de Koerden geen associatie met Turkije. Hoe de cultuur als positief wordt gezien, wordt de politiek als negatief gezien.

Dit gevoel van onderdrukking heeft er toe geleid dat de Koerden in de steekproef de grenzen als opgelegde grenzen zien. Die accepteren ze niet. Een gevolg hiervan is dat verscheidene respondenten zeggen geen gevoel te hebben uit Turkije te komen of Turk te zijn maar uit

Koerdistan te komen of Koerd te zijn. Wat hierbij opvalt is dat des te sterker een respondent zich verbonden voelt met het conflict, des te minder hij zich verbonden voelt met Turkije.

Een groot deel van de Koerden in de steekproef benadrukt dat erkenning belangrijk is voor een gevoel van verbondenheid met Turkije. Een van de respondenten illustreert dit als volgt:

Zonder erkenning van de basisrechten kunnen Koerden niet trots zijn op de Turkse identiteit. Je kan niet trots zijn op een opgelegde identiteit. Als Turkije de Koerden meer rechten zouden toekennen zouden ze zich meer verbonden voelen met Turkije.

Wat opvalt is dat bij de Koerdische respondenten eveneens een conflict bestaat tussen de self-identity en de social identity en dat als gevolg respondenten zich aan kunnen passen aan de social identity. Zo geeft een respondent aan dat een deel van de Koerden zich wel Turk noemt. De meeste Koerden in de steekproef zeggen echter zich Koerd te willen noemen. Ook bij de Koerden bestaat er dus een verschil tussen hoe de respondenten zichzelf zien en hoe ze worden gezien. Een Koerdische respondent illustreert dit conflict:

Ik zei tegen mijn collega: “Ik kom uit Turkije, maar ben geen Turk, ik ben Koerd”. Ik kreeg conflict met een Turkse collega: “Je bent Turk, geen Koerd”. De Turken zeggen dat Koerdistan niet bestaat, dat we uit Turkije komen. Dat we Turkse bergmensen of gewoon Turken zijn.

4.2 Het Turks-Koerdisch conflict

4.2.1 De Koerden

De Koerden hebben lang gestreden voor een onafhankelijk Koerdistan. Het conflict bestaat nog steeds, maar uit de data komt naar voren dat er minder streven naar een eigen staat lijkt te bestaan. De meeste Koerdische respondenten zouden wel een onafhankelijk Koerdistan willen, maar zeggen te beseffen dat het verdeeld is over meerdere landen, wat een onafhankelijk Koerdistan lastig maakt. Enkele respondenten zeggen ook te beseffen dat ze nooit een eigen staat zullen hebben en dat ze dat ook niet meer op moeten eisen. Wel zouden de respondenten zelfbeschikking voor de Koerden willen.

Los van het vraagstuk van de eigen staat of zelfbeschikking zeggen alle Koerdische respondenten erkenning te willen. Volgens hen is de Koerdische strijd een strijd voor erkenning van de Koerdische identiteit. De Turkse overheid erkent volgens hen andere identiteiten en culturen niet. Ze heeft de mentaliteit dat er één nationaliteit bestaat; de Turkse. Volgens de respondenten is er wel wat vooruitgang; zo is de taal niet meer verboden en is er is een Koerdische televisiezender waar minimaal de helft van de respondenten naar kijkt, maar de Koerden voelen zich nog steeds achtergesteld.

Een manier waarop er volgens de respondenten, naast erkenning van de basisrechten, verbetering in het conflict zou kunnen komen, is door economische ontwikkeling. De economische situatie van zuidoost Turkije zien zij als slecht. In het Koerdische gebied is volgens de respondenten nauwelijks economische ontwikkeling geweest, alleen terreur en geweld.

Alle Koerdische respondenten zijn er over eens dat de oplossing door middel van dialoog gevonden moet worden. Ongeveer de helft van hen ziet de PKK als een humanistische organisatie die probeert tot dit dialoog te komen. Maar weinig Koerdische respondenten expliciteren de PKK als een terroristische organisatie te zien. Tot slot zeggen alle Koerdische

respondenten dat het vooral daar opgelost moet worden. Ze willen niet de achtertuin van het conflict zijn en vinden dat het conflict niet geïmporteerd moet worden naar hier.

4.2.2 De Turken

De Turken zijn wat minder eensgezind in hun visie op het conflict. De meeste respondenten zeggen dat de Turkse overheid fouten heeft gemaakt en dat het is geëscaleerd door inmenging van buitenstaanders als Amerika. Een derde van de respondenten vindt dat de Koerden niet erkend worden en dat daardoor de problemen blijven bestaan. Deze groep respondenten keurt het af dat de Koerden hun taal niet mogen spreken en onderdrukt worden. Daarnaast benadrukt een respondent dat niemand de Koerden onafhankelijkheid wil geven; Turkije wil het stuk land niet kwijt.

Een ander derde deel van de respondenten gelooft dat de regio ten opzichte van de rest economisch is achtergebleven (onder andere door beleid van de Turkse overheid). Deze regio ervaart spanningen omdat de mensen zich hierdoor achtergesteld zijn gaan voelen. Meer economische ontwikkeling zou het conflict in hun ogen oplossen.

Het laatste derde deel gelooft dat er helemaal geen conflict bestaat. Daarnaast gelooft een vierde van allee respondenten dat er een onderscheid gemaakt moet worden tussen Koerden en terroristen. Het conflict is volgens hen met de terroristen van de PKK, niet met de Koerden. Het eerste wat hierbij opvalt is dat, in tegenstelling tot bij de Koerden, de PKK als terroristische organisatie gezien wordt. Volgens deze groep is terreurbestrijding nodig en moet er een onderscheid gemaakt worden tussen de Koerdische belangen en terroristische belangen. De Koerden zouden niet benadeeld moeten worden. Eveneens zeggen enkele respondenten dat er geen verschil bestaat tussen de Koerden en de Turken. Ook onder de Turkse respondenten brengt ongeveer drie vierde naar voren dat, als er een conflict is, het daar opgelost moet worden, niet hier.

4.2.3 De Europese Unie

Wat heel erg opvalt is dat zowel de Turken als de Koerden een deel van de oplossing voor het conflict zoeken in de door Turkije gewenste toetreding tot de Europese Unie. Een deel van de respondenten ziet in de toetreding tot de Europese Unie de komst van betere mensenrechten, onderwijs en gezondheidszorg. Ook zou het politiek en rechterlijk systeem er democratischer door worden, wat zou leiden tot een betere positie voor minderheden. Een deel van de Koerdische respondenten verwacht dat met het lidmaatschap van Turkije de algemene situatie van het land zal verbeteren, maar vooral ook voor de Koerden. Zij hebben volgens de respondenten nog geen rechten terwijl dit volgens de Europese Unie wel zou moeten. Het merendeel van de Koerden in de steekproef gelooft dat ze profijt zullen hebben bij het accepteren van de normen en waarden van de Europese Unie. Ook zal volgens hen door de politieke verandering Koerdistan in beter verband met de regering komen.

4.2.4 Post-conflictsituatie & gevoelens van identiteit en belonging

De Koerdische respondenten lijken meer beïnvloed te worden door de conflictsituatie. De door hen verschaft informatie is echter niet eenduidig. Zo voelt een respondent zich minder verbonden met Turkije door wat er gebeurd is (het vermoorden, ontvoeren en deporteren van mensen). Een andere respondent ziet zijn verbondenheid als niet beïnvloedt doordat hij heeft

besloten in Nederland te zijn met zijn eigen identiteit, die van Amsterdammer, en geaccepteerd wil worden zoals hij is. Ook denkt een enkele Koerdische respondent dat de Koerden in Turkije enigszins een minderwaardigheidscomplex hebben gekregen door de onderdrukking en dat wanneer de Koerden de basisrechten zouden krijgen ze “met hart en ziel van Turkije kunnen houden”. Tot slot is er ook nog een Koerdische respondent die vindt dat alle problemen met betrekking tot het conflict goed geweest zijn voor hem. Als hij dit niet meegemaakt zou hebben, zou hij een andere persoonlijkheid hebben. Hij is dankbaar voor de persoonlijkheid die hij door alle problemen heeft verworven. De situatie heeft volgens hem zijn verbondenheid met Koerdistan juist versterkt.

Ondanks dat er weinig informatie uit directe vragen voortkomt lijkt het Turks-Koerdisch conflict, naast de gevoelens van verbondenheid, ook van belang voor de identiteitsconstructie, voornamelijk voor de etnische identiteit. Zo valt op dat, in tegenstelling tot de Turkse respondenten, de Koerdische respondenten frequent uit zichzelf over het conflict gaan praten. De relatie tussen het conflict en de constructie van etnische identiteit komt naar voren wanneer respondenten zinnen in de mond nemen als ‘wij worden onderdrukt’, ‘wij willen erkenning van onze identiteit’, enzovoorts. Het lijkt dat het gevoel dat de Koerden onrecht aan wordt gedaan voor het merendeel van de Koerdische respondenten, door een identificatie met het conflict, leidt tot een sterkere identificatie met de situatie van de Koerden en vooral met de Koerdische etniciteit.

Een mogelijke verklaring voor het feit dat de Turkse respondenten weinig informatie over dit onderwerp verschaffen is dat een deel van de Turkse respondenten niet uit het conflictgebied afkomstig is. Tengevolge kan het zo zijn dat vooral Turkse mensen die niet afkomstig zijn uit het gebied nooit zo over deze vraag hebben nagedacht, onder andere omdat ze minder met het conflict te maken hebben dan wanneer ze wel uit het gebied afkomstig zouden zijn. Zo geeft een Koerdische respondent bijvoorbeeld aan dat zijn verbondenheid met het conflict is ontstaan doordat hij de situatie zelf meegemaakt heeft. Uit de ondernomen transnationale activiteiten blijkt echter dat ook de Turkse respondenten wel een bepaalde verbondenheid met het conflict voelen door de ophef die er ontstaat wanneer men ‘Koerdistan’ in de mond neemt, de demonstraties die er plaatsvinden wanneer er een Koerdisch parlement naar Nederland komt enzovoorts.

4.3 Transnationale activiteiten

In het theoretisch kader is een onderscheid gemaakt tussen verschillende manieren waarop migranten hun transnationale activiteiten kunnen uiten. Van *transplanted immigrant politics* was echter nauwelijks sprake onder de respondenten in de steekproef. Daarom worden in deze paragraaf de transnationale activiteiten opgesplitst in *homeland directed transnational politics* en *country of residence transnational politics*.

4.3.1 Homeland directed transnational politics

De participatie in *country of residence transnational politics* lag veel hoger dan de participatie in *homeland directed transnational politics*. Toch valt er over deze uitingwijze van transnationale activiteiten wel wat te zeggen. Zoals eveneens in het theoretisch kader al uiteengezet, is het mogelijk een onderscheid te maken tussen sociale, culturele, politieke en economische activiteiten. Omdat de sociale en culturele activiteiten veel overlap kennen worden deze activiteiten samengebracht onder de noemer ‘sociaal-culturele activiteiten’. Dit soort activiteiten gericht op het land van herkomst werden niet ondernomen door de respondenten in de steekproef.

Daarentegen engageerde enkele respondenten wel in economische transnationale activiteiten. Het economische terrein was het enige domein waarin individuele remittances voorkwamen. Zo hadden twee respondenten een bedrijf in Turkije en/of handelsbetrekkingen met Turkije. Verder waren alle remittances collectief. Zo betalen minimaal vijf respondenten moslimbelasting. Dit houdt in dat men 1/40^e deel van het verdiende inkomen afstaat. De moslimbelasting gaat naar de minderbedeelden in arme landen, waaronder Turkije. Deze activiteit is echter niet specifiek op Turkije gericht, waardoor het eigenlijk niet binnen deze categorie van transnationale activiteiten valt. Wel participeren meerdere respondenten in activiteiten als geld inzamelen wanneer er een ramp, zoals de aardbeving van een paar jaar terug, heeft plaatsgevonden.

Alle andere transnationale activiteiten vallen onder sociale remittances. De meeste transnationale activiteiten gericht op het land van herkomst waren politiek van aard. Zo nodigden enkele Koerdische respondenten omtrent het conflict politici en deskundigen uit Turkije voor debat over onder andere de politieke situatie en worden er conferenties gehouden met gasten uit Turkije en andere landen. Zo wordt gepoogd de mensen in Turkije te helpen door ze te leren over dialoog en vervolgens door dialoog en debat het conflict tussen de Koerden en Turken in Turkije op te lossen. Ook probeerden zij zo de politici uit Turkije te laten zien hoe er vanuit het buitenland tegen het conflict aangekeken wordt.

Daarnaast probeert een religieuze stroming van alevieten vanuit Nederland invloed op de Turkse overheid uit te oefenen. Ze hebben federaties en verenigingen opgericht die in Turkije demonstraties voor erkenning van alevieten organiseren. Daarnaast proberen enkele respondenten vanuit Nederland de verkiezingen in Turkije te beïnvloeden, door aanhangers over te halen op bepaalde partijen te stemmen, ter bevordering van deze erkenning.

Bij deze subparagraaf is het interessant te vermelden dat volgens een van de respondenten de reden voor een lage participatiegraad van migranten in homeland directed transnational politics zou zijn dat de Turkse overheid de migranten zou stimuleren hier niet in te participeren, door nooit de boodschap uit te zenden: “wees maatschappelijk actief in Turkije”, maar “wees actief in je eigen land”. Het eigen land wordt hier gezien als het land van vestiging. Door deze stimulatie zou er weinig animo voor migranten zijn activiteiten in Turkije te ondernemen. Door deze uitspraak komt voor de tweede keer in de data naar voren dat de Turkse overheid invloed uitoefent op migranten in het buitenland.

4.3.2 Country of residence transnational politics

Zoals hierboven al gezegd vallen veruit de meeste ondernomen transnationale activiteiten onder deze categorie; bijna alle ondernomen activiteiten waren gericht op de migrantengemeenschap in Nederland. Het eerste wat hierbij opvalt is dat geen van de respondenten zei economische activiteiten gericht op de migrantengemeenschap te ondernemen.

In tegenstelling tot de categorie homeland directed transnational politics engageerden in deze categorie wel veel migranten in sociaal-culturele activiteiten. Zo organiseert een groot deel van de respondenten zich onderling om nationale, religiespecifieke en cultuurspecifieke feesten te vieren en laten enkele respondenten culturele acts als dansgroepen vanuit Turkije naar Nederland overkomen om hier op te treden. Deze optredens zijn of gericht op de eigen migrantengroep, of op eenieder die geïnteresseerd is. Het doel in het laatste geval is een brug te bouwen tussen culturen, iets waar later nog op teruggekomen zal worden. Ook richten de respondenten islamitische scholen, sportcentra en theaterscholen op.

Daarnaast is een groot deel van de sociaal-culturele activiteiten gericht op de integratie van de migranten in Nederland. Zo wordt er door de respondenten bemiddeld tussen de

migrantengemeenschappen en de Nederlandse instellingen om te lobbyen omtrent zaken gerelateerd aan discriminatie, de rechtspositie van migranten, het imago van de migrantengemeenschap in de samenleving en scholingsachterstanden. Ook organiseert een vierde van de respondenten Nederlandse taalcursussen voor Turken. Een respondent organiseert zelfs Turkse taalcursussen voor Nederlanders. Hier komen voornamelijk gemeentelijke ambtenaren en leraren op af die de Turkse mensen waar ze mee te maken hebben willen begrijpen. Verder organiseren de respondenten veel voorlichtingsbijeenkomsten en debatten over een uiteenlopend scala aan onderwerpen.

Ook in deze categorie zijn de meeste ondernomen activiteiten politiek van aard. Ditmaal gericht op de Nederlandse politiek. Zo heeft een groot deel van de respondenten demonstraties met betrekking op zaken als het Turks-Koerdisch conflict en vrouwenemancipatie georganiseerd en/of er in geparticipeerd. Ook hebben veel van de organisaties waartoe de respondenten behoren contact met politieke partijen om voor de belangen van de migrantengemeenschap te lobbyen. Veel van deze organisaties dienen ook als spreekbuis voor de overheid. Ze informeren en adviseren de overheid over onderwerpen die direct betrekking hebben op de migrantengemeenschap. Zo wordt veelal tegelijkertijd geprobeerd de Nederlandse overheid te beïnvloeden ten behoeve van de migrantengemeenschap.

Wat opvalt wanneer je de transnationale activiteiten van de Koerden vergelijkt met die van de Turken, is dat de transnationale activiteiten van de Koerden meer gericht zijn op het Turks-Koerdisch conflict, dan die ondernomen door de Turken. De Turkse respondenten hebben wel eens een demonstratie georganiseerd tegen de komst van het 'Koerdisch parlement' in Nederland en sommigen roepen de achterban op de organisatie websites op tot kalmtte wanneer er sprake is van spanningen. De Koerdische respondenten engageren ook in dit soort activiteiten, maar daarnaast is een deel van de Koerdische respondenten veel meer bezig met het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten over het conflict, bemiddeling tussen Turkse en Koerdische organisaties en het publiceren van materiaal met betrekking tot het conflict op websites. Deze hogere participatie van de Koerdische respondenten in conflictgerelateerde activiteiten zou verklaard kunnen worden door het feit dat een groot deel van de Koerdische respondenten aangeeft verbondenheid te voelen langs conflictlijnen.

4.4 Verbondenheid en transnationale activiteit

Zoals gesteld in de inleiding staat binnen dit onderzoek de vraag centraal waarom migranten participeren in transnationale activiteiten. Naar aanleiding van theoretische onderbouwing is vervolgens onderzocht of gevoelens van identiteit en belonging met betrekking tot Turkije van invloed zijn op de participatie in transnationale activiteiten. Uit de data komt naar voren dat gevoelens van identiteit en belonging met betrekking tot Turkije hier wel degelijk een rol in spelen.

Zo was hetgeen wat het vaakst bij de respondenten naar voren kwam als reden voor participatie een gevoel van verbondenheid met Turken en/of Koerden. Uit deze vormgeving van hun gevoelens van verbondenheid komt een gevoel van belonging door identificatie naar voren. Zo bestond het gevoel van verbondenheid op het individuele niveau uit verbondenheid met familie en bekenden en op het collectieve niveau uit verbondenheid met het Turkse of Koerdische volk. Het merendeel van de migranten in de steekproef geeft aan zich betrokken te voelen bij de gemeenschap doordat zij uit deze groep afkomstig zijn. Ook werd een gevoel van verantwoordelijkheid voor de groep waaruit de respondenten afkomstig zijn als reden van engagement genoemd. Deze gevoelens van verantwoordelijkheid voor en betrokkenheid bij de 'eigen groep' leidden voor een groot deel van de respondenten tot een wil zich in te zetten

voor de belangen van de groepsgenoten. Het inzetten voor de groepsbelangen kan hier, net als de taal, gezien worden als het geven van uitdrukking aan de Turkse en/of Koerdische identiteit in Nederland.

Zoals in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk reeds uiteengezet, voelt een deel van de respondenten zich eveneens verbonden met Nederland en Koerdistan. Deze gevoelens van verbondenheid zijn eveneens van invloed op de ondernomen transnationale activiteiten gebleken. Zo voelen sommige respondenten zich eveneens verantwoordelijk voor de Nederlandse samenleving, in plaats van alleen voor hun 'eigen groep'. Deze respondenten zeggen nu hier te wonen en zich daarom ook verantwoordelijk te voelen voor de Nederlandse samenleving. Tengevolge willen zij door hun activiteiten een bijdrage leveren aan de Nederlandse maatschappij. Dit vertaalt zich in pogingen problemen die er bestaan tussen de migrantengemeenschap en de Nederlandse samenleving, als de integratie in en het leveren van een bijdrage aan de Nederlandse samenleving, op te lossen.

Wat de Koerdische gevoelens van identiteit en belonging betreft is er ook in de participatie aan transnationale activiteiten door de Koerden een link te bespeuren met het Turks-Koerdisch conflict. Zo zegt een respondent dat hij meer betrokken is bij transnationale activiteiten vanwege de onderdrukking van de Koerden. Hij voelt hierdoor meer de drang zich in te zetten om de situatie te verbeteren. Als mogelijke reden voor het meer aantrekken van de situatie noemt hij het zelf meegemaakt hebben van de situatie. Een andere Koerdische respondent illustreert de verklaring voor de link tussen de Koerdische verbondenheid met het conflict en transnationale activiteiten als volgt:

Maar veel mensen menen wel dat het conflict daar opgelost moet worden. Zij vinden demonstraties en tijd steken in de kwestie ook niet leuk. Liever brengen ze hun tijd natuurlijk door met hun familie, maar men voelt zich toch verantwoordelijk.

Voor een vierde van de Turkse respondenten lijken gevoelens van identiteit en belonging echter geen rol te spelen in de participatie in transnationale activiteiten. Zij zeggen dat zij in deze activiteiten engageren uit een gevoel hun kennis over te kunnen dragen. Dit komt volgens deze respondenten voort uit het idee een 'goed mens' te willen zijn of uit een verantwoordelijkheidsgevoel om als mens een bijdrage te leveren aan de samenleving waarin men woonachtig is. Net als bij de gevoelens van verbondenheid met betrekking tot Turkije wordt hier het 'mens zijn' boven gevoelens van verbondenheid met een herkomstland geplaatst.

Om na te gaan of er een wisselwerking bestaat tussen identiteit en transnationale activiteiten zijn de respondenten ook vragen voorgelegd om na te gaan of het engagement in transnationale activiteiten van invloed is op hun gevoelens van identiteit en belonging. Hier is echter weinig uitgekomen. Geen van de respondenten gaf aan dat het engagement in transnationale activiteiten de manier waarop zij zichzelf zagen in verhouding tot Turkije veranderde. Dit zou wellicht verklaard kunnen worden door het feit dat de respondenten niet bewust bezig zijn met deze mogelijke wisselwerking.

Toch is deze wisselwerking wel uit de data herleidbaar. Het gros van de respondenten heeft aangegeven in deze activiteiten te participeren uit een gevoel van verbondenheid met de Turkse en/of Koerdische mensen. Dit gevoel van verbondenheid heeft voor hen geleid tot een gevoel van verantwoordelijkheid voor en betrokkenheid bij de groep. Het inzetten voor de migrantengemeenschap in Nederland kan tengevolge gezien worden als een uitdrukking van de Turkse of Koerdische identiteit in Nederland door de hoge frequentie van activiteiten gericht op de 'eigen groep': Turkse en/of Koerdische mensen, de Koerdische of Turkse cultuur en taal. Door deze focus op de 'eigen groep' benadrukken de respondenten hun etnische identiteit. Dat de wisselwerking niet uit directe vragen naar voren komt betekent dus

niet dat deze relatie niet bestaat.

Tot slot was de participatie in de transnationale activiteiten voor vier respondenten van invloed op andere aspecten van het leven dan verbondenheid. Ze werden er gelukkiger van omdat het hen een goed gevoel gaf door niet egoïstisch bezig te zijn. Ook gaven ze aan het gevoel te hebben een brug te kunnen slaan tussen twee landen en culturen, in dit geval Turkije en Nederland, door tot meer kennis van elkaar en daardoor tot meer begrip voor elkaar te komen en generaliseringen en vooroordelen weg te nemen.

4.5 De tweede generatie

4.5.1 Verbondenheid

Eventuele verschillen tussen de gevoelens van verbondenheid met betrekking tot Turkije van eerste en tweede generatie migranten hebben een centrale rol binnen dit onderzoek. Volgens de respondenten bestaan er wel degelijk verschillen tussen de gevoelens van verbondenheid met betrekking tot Turkije tussen eerste en tweede generatie migranten.

Over de verbondenheid van de eerste generatie migranten bestaat een vrij eenduidig beeld onder de respondenten. Een deel van de eerste generatie migranten wordt door hen gezien als niet goed geïntegreerd en als een taalprobleem hebbende. Hierdoor zijn ze geïsoleerd in de Nederlandse samenleving omdat dit gebrek aan integratie en taalvaardigheid hen belemmert in deelname aan de samenleving. Dit komt volgens de respondenten voort uit het feit dat dit deel van de eerste generatie niet wist of ze hier tijdelijk zouden wonen of niet. Volgens een vierde van de respondenten zagen zij daarom alles als tijdelijk en zijn zij veel meer geworteld in Turkije dan de tweede generatie. Hierdoor investeerde veel van deze eerste generatie migranten volgens hen niets in Nederland, maar alles in Turkije. Ook hier brengen de respondenten weer naar voren dat des te langer je in een land woont, des te meer verbonden je jezelf er mee voelt, en dat de eerste generatie daarom een sterkere verbondenheid voelt met Turkije.

Over de gevoelens van verbondenheid van de tweede generatie zijn de meningen minder eenduidig. De tweede generatie migranten wordt door de respondenten opgesplitst in twee categorieën: zij die niet bewust de keus gemaakt hebben te migreren en zij die hier geboren zijn. Zij die nog in Turkije geleefd voelen volgens de respondenten een sterkere verbondenheid met Turkije dan zij die hier geboren zijn. Volgens enkele respondenten hebben degenen die hier geboren zijn de Nederlandse cultuur en leefwijze overgenomen en kennen ze Turkije niet. Zij die nooit in Turkije geleefd hebben voelen volgens hen geen verbondenheid op basis van herinneringen: zij maken dat in Nederland aan. Deze visie wordt gestaafd wanneer de respondenten tijdens het onderzoek over hun kinderen praten. Zij zien hun kinderen als geïntegreerd in de Nederlandse samenleving. Hun kinderen hebben alles hier en hebben daarom veel minder met Turkije. Een respondent illustreert dit met de volgende uitspraak:

mijn kinderen hebben nooit dusdanig daar geleefd dat ze een verbondenheid voelen op basis van herinneringen. Zoals ik zullen zij het niet hebben. Herinneringen geven verbondenheid grotendeels vorm. Mijn kinderen maken dat hier. Ze zullen aan die een á twee weken vakantie wel iets overhouden, maar dat is iets anders dan wanneer je er gewoond hebt.

Voor de tweede generatie is er volgens de respondenten veel anders dan voor de eerste generatie. De tweede generatie zien zij als geïntegreerd omdat ze een goede opleiding genoten hebben en de taal machtig zijn. Hierdoor voelen ze zich volgens de respondenten deels met

Turkije en deels met Nederland verbonden. Wat opvalt is dat volgens de respondenten onder een deel van de hier geboren, met betrekking tot de gevoelens van verbondenheid, een identiteitscrisis bestaat. Zo zegt een tweede generatie Turkse respondent:

Zij creëren met Turkije op basis van beelden van de satelliet en televisie. Ze voelen zich verbonden met iets waar ze nooit geleefd hebben. Ze creëren een band door het selecteren van media die voor hen zelf naar anderen verklaart wat ze zijn. Het beeld is zwart-wit binnen de actualiteit van een land waarin ze zich 'de ander' voelen. [...] Jongeren die hier geboren zijn verlangen veel sterker naar Turkije door een gebrek aan acceptatie. Een deel van de jongeren verlangt minder sterk naar Turkije, zij hebben er niet veel meer van doen. Een deel valt echter buiten de boot, zij idealiseren Turkije”.

Bovenstaand beschreven proces is beschouwbaar als de ontwikkeling van een reactive identity. Zoals in het theoretisch kader reeds beschreven, kan een context die minder ontvankelijk is voor migranten, bij de migranten een hogere mate van identificatie met het land van herkomst aanmoedigen. Daarnaast lijkt er ook bij de tweede generatie weer een conflict tussen de self-identity en social identity te bestaan. Zo voelen sommigen zich in Nederland een Turkse Nederlander en in Turkije een Nederlandse Turk en zeggen ze zich in beide landen gediscrimineerd te voelen omdat ze zowel in Turkije als in Nederland als buitenlander gezien worden.

Hiernaast zegt een respondent dat het superieur gevoel tussen migranten en Nederlanders blijft bestaan. Nederlanders voelen zich anders omdat ze Nederlanders zijn. De visie van het 'buiten de boot vallen' die in het theoretisch kader ook al naar voren kwam, wordt door verscheidene jongere tweede generatie migranten onderbouwd wanneer ze naar hun gevoelens van verbondenheid gevraagd worden. Zij zeggen in Nederland namelijk nooit als volwaardige Nederlander gezien te worden op basis van uiterlijk en achtergrond. Dit is de eerste keer in het onderzoek dat de invloed van leeftijd duidelijk naar voren komt. Voor een respondent is dit de reden om zich via religieuze lijnen te identificeren:

Ik voel me half Nederlandse moslim en half Turkse moslim omdat ik hier nooit als volwaardige burger geaccepteerd wordt. Dat merk ik in de media, in het dagelijks leven. Ik voel me nooit honderd procent geaccepteerd in deze maatschappij.

4.5.2 Verschil in verbondenheid & transnationale activiteit

Zoals eerder in dit empirisch hoofdstuk al naar voren kwam, bestaan er volgens de respondenten verscheidene verschillen in de gevoelens van identiteit en belonging tussen eerste en tweede generatie migranten. Uit de data kwamen echter nauwelijks verschillen in de door de generaties ondernomen transnationale activiteiten naar voren. Dit kan verklaard worden door het feit dat er geen respondenten in de steekproef zitten die in Nederland geboren zijn. Alle respondenten kunnen zich nog bewust hun leven in Turkije herinneren.

Wanneer, naast de data, ook de onderzoekscontext in beschouwing wordt genomen, valt er echter toch een verschil te ontdekken in de ondernomen transnationale activiteiten. Bij geen een organisatie werden namelijk in Nederland geboren migranten aangetroffen. Deze ogenschijnlijk lage participatiegraad van deze groep kan wat zeggen over de gevoelens van verbondenheid van deze groep en tengevolge hun participatiegraad in deze activiteiten.

Ook volgens de respondenten bestaan er verschillen over de door de generaties ondernomen transnationale activiteiten. Zo zeggen twee eerste generatie respondenten dat de tweede generatie vaker betrokken is bij activiteiten die samen met Nederlandse organisaties worden georganiseerd. Ook organiseert de tweede generatie zich, volgens een tweede

generatie migrant, via andere wegen doordat ze andere opleiding genoten hebben dan de eerste generatie. Hierdoor organiseren ze zich meer via brancheverenigingen, studentenverenigingen en ondernemersverenigingen. Het naar voren komen van weinig verschillen in de ondernomen activiteiten kan tengevolge eveneens verklaard worden doordat in dit onderzoek is nagegaan welke activiteiten ondernomen worden. Hierdoor wordt niet blootgelegd hoe de respondenten zich organiseren om deze activiteiten ten uitvoer te brengen.

De respondenten brengen eveneens naar voren dat het minder sterke gevoel van verbondenheid met Turkije een rol kan spelen. De respondenten achten degenen die hier geboren zijn het minst waarschijnlijk zich sterk verbonden te voelen met Turkije. Doordat de tweede generatie zich minder verbonden voelt met Turkije hebben zij volgens de respondenten ook minder interesse in en/of hechten zij minder waarde aan participatie in deze activiteiten.

Daarnaast geven enkele respondenten aan dat de leeftijd van de mensen een rol kunnen spelen in de mate van participatie in transnationale activiteiten. Volgens hen heb je op jonge leeftijd minder interesse in bepaalde culturele achtergronden. Daarnaast onderstrepen de respondenten dat participatie in de organisaties die deze activiteiten ondernemen vaak op vrijwillige basis zijn en veel tijd in beslag neemt, waardoor deze organisaties mensen nodig hebben die voor langere tijd de kar kunnen trekken, wat moeilijk is voor jongeren. Daar komt bij dat er volgens een respondent een tendens bestaat dat vrijwilligerswerk meer door ouderen wordt gedaan.

5. Conclusie

5.1 Conclusie

Hier zal ik aan de hand van de empirische analyse in het vorige hoofdstuk de hoofdvraag beantwoorden en terugkomen op de discussies in de inleiding. Het hoofddoel van dit onderzoek is efficiënt beleid ontwikkelen met betrekking tot de relatie tussen ontwikkeling en migratie. Hierbij is onderbouwd dat, om deze ontwikkeling te realiseren, het van belang is het waarom achter de participatie in transnationale activiteiten te achterhalen. De onderliggende hypothese was dat gevoelens van identiteit en belonging een rol spelen in de participatie in transnationale activiteiten en dat migratie van invloed is op deze identiteitgevoelens van migranten.

De stelling van Vertovec (2001, 573) dat migranten vaak nog sterke banden met het zendende land hebben, wordt door de data gestaafd. Alle respondenten voelen nog verbondenheid met het land van herkomst. Deze verbondenheid met Turkije wordt vormgegeven door een gevoel van verbondenheid met de Turkse en/of Koerdische mensen door afkomst uit deze groep. Ook ervaart men verbondenheid met het land doordat het geboorteland gezien wordt als iets wat een afdruk op de identiteit achterlaat. Daarnaast voelt men zich met het land verbonden door de achtergebleven familie, de taal, de cultuur en de daar opgedane levenservaring en herinneringen. Tot slot ervaart een deel van de, overwegend Koerdische, respondenten verbondenheid via het Turks-Koerdisch conflict.

Ook wordt de theorie van Vertovec (2001, 578) gestaafd dat migratie transnationale identiteiten creëert. Naast gevoelens van verbondenheid met Turkije bestonden er gevoelens van verbondenheid met Nederland. Deze werden veelal vormgegeven door langere tijd in Nederland woonachtig te zijn en de sociale netwerken en contacten hier te hebben. Noemenswaardig is dat, met betrekking tot verbondenheid en identiteit, er zowel bij de Turken, als bij de Koerden, als bij de eerste generatie, als bij de tweede generatie spanningen bestaan tussen de self-identity en de social identity.

De gevoelens van identiteit en belonging met betrekking tot Turkije spelen een rol in het engagement in transnationale activiteiten. Een gevoel van verbondenheid met de Turken en/of de Koerden is de meest voorkomende reden voor participatie in transnationale activiteiten. Door deze gevoelens van verbondenheid ervaren de respondenten een gevoel van betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor de gemeenschap. Deze gevoelens van verantwoordelijkheid en betrokkenheid leidden frequent tot een wil zich in te zetten voor de belangen van de groepsgenoten.

Tussen de relatie tussen verbondenheid en transnationale activiteit bestaat ook een wisselwerking. Naast het feit dat respondenten in deze transnationale activiteiten participeren uit gevoelens van identiteit en verbondenheid, geven ze door de participatie in deze activiteiten ten behoeve van de migrantengemeenschap ook uitdrukking aan hun identiteit en verbondenheid. Dit komt onder andere naar voren in de grote focus op de Turkse en/of Koerdische migrantengemeenschap in Nederland.

Naast de discussie dat migratie van invloed is op de identiteit van migranten, en daardoor van invloed is op de participatie in transnationale activiteiten, was er ook nog een discussie met betrekking tot het Turks-Koerdisch conflict. Zo kan de afkomst uit een conflictsituatie van invloed zijn op de identiteitgevoelens van migranten, waardoor het conflict invloed uit kan oefenen op de participatie in transnationale activiteiten.

Een gevoel van verbondenheid met het Turks-Koerdisch conflict blijkt vooral voor de Koerdische respondenten van invloed op het engagement in transnationale activiteiten. Zij geven aan in meer of mindere mate verbondenheid met het conflict te voelen. Dit is voornamelijk van invloed op hun etnische identiteit. De identificatie met het conflict leidt

voor hen tot een sterkere verbondenheid met de Koerdische etniciteit, wat zich uit in de hogere occupatie van de Koerden in conflictgerelateerde transnationale activiteiten. Dat dit voor Turken in mindere mate van toepassing is kan verklaard worden door het feit dat het merendeel van de Turkse respondenten niet uit de conflictregio afkomstig is.

Ondanks dat de Turkse en Koerdische respondenten aangeven dat het conflict daar opgelost moet worden, wordt het conflict wel geïmporteerd naar Nederland. Dit blijkt uit de in Nederland ondernomen acties door zowel de Turken als de Koerden wanneer ze het met een conflictgerelateerd besluit of gebeurtenis oneens zijn.

De tweede relevantie in dit onderzoek is beleid met betrekking tot de relatie tussen migratie en ontwikkeling aan te kunnen passen op de tweede generatie. De tweede focus in dit onderzoek ligt dan ook op de verschillen in gevoelens van verbondenheid en transnationale activiteiten tussen eerste en tweede generatie migranten.

Volgens de respondenten voelt de eerste generatie een sterkere verbondenheid met Turkije omdat zij langer in Turkije hebben geleefd dan de tweede generatie, waardoor de eerste generatie meer geworteld is in Turkije.

De tweede generatie migranten wordt door de respondenten opgesplitst in twee categorieën: zij die niet bewust de keus gemaakt hebben te migreren en zij die hier geboren zijn. Volgens de respondenten voelen zij die nog in Turkije hebben geleefd een sterkere verbondenheid met Turkije dan zij die hier geboren zijn. Zij die nooit in Turkije geleefd hebben voelen geen verbondenheid op basis van herinneringen. Zij creëren dit in Nederland.

Ondanks dat er verschil in gevoelens van verbondenheid tussen de generaties bestaat, komen deze verschillen niet direct terug in de door beiden generaties ondernomen transnationale activiteiten. Toch bestaan deze verschillen volgens de respondenten wel. Zo is de tweede generatie volgens hen vaker betrokken bij activiteiten die samen met Nederlandse organisaties worden georganiseerd en organiseert de tweede generatie zich via andere wegen.

Verschillen die er bestaan in de mate van engagement in transnationale activiteiten komen volgens de respondenten voort uit het minder sterke gevoel van verbondenheid van de tweede generatie met Turkije. Hierdoor zou deze generatie minder interesse hebben in en/of waarde hechten aan participatie in deze activiteiten. Ook speelt leeftijd volgens de respondenten een rol: Mensen van jonge leeftijd hebben minder interesse in bepaalde culturele achtergronden. Daarnaast geven zij aan dat participatie in de organisaties die deze activiteiten ondernemen vaak op vrijwillige basis en dat er een tendens bestaat dat vrijwilligerswerk meer door ouderen wordt gedaan.

5.2 Discussie

De doelstelling van dit onderzoek, inzicht verkrijgen in waarom de transnationale gemeenschappen betrokken zijn bij transnationale activiteiten in relatie tot het land van herkomst, is redelijk gehaald. Daarentegen vind ik deze doelstelling niet conform de realiteit. De realiteit binnen het onderzoek is namelijk dat bijna alle transnationale activiteiten gericht zijn op activiteiten ten behoeve van de belangen van de migrantengroep in het ontvangstland. De reden hiervoor is dat ‘men nu hier leeft, niet daar’.

Deze resultaten spreken de theorie van Lindenberg (2008, 26) dat een gevoel van belonging, of identificatie met het land van oorsprong, verplichtingen op kan roepen te werken ten behoeve van dat land, dan ook deels tegen. Deze gevoelens van belonging en identificatie lijken meer een verplichting op te roepen te werken ten behoeve van de bevolking van dat land, dan ten behoeve van het land zelf. Daarnaast hadden deze gevoelens van belonging een breder perspectief moeten kennen dan alleen Turkije. In het begin van het onderzoek ontbrak het besef dat respondenten zich met Koerdistan kunnen identificeren, in

plaats van met Turkije. Het onderzoek is hier op aangepast.

Daarnaast bestond er een ambiguïteit in het onderzoek omtrent de verschillen in de door de eerste en tweede generatie ondernomen transnationale activiteiten. Uit de data kwamen verschillen hierin nauwelijks naar voren, terwijl ze volgens de respondenten wel bestonden. Een verklaring hiervoor is dat de verschillen volgens hen bestonden in de manier van organisatie. In dit onderzoek is nagegaan welke activiteiten door hen ondernomen worden. Door na te gaan wat ze ondernemen wordt niet blootgelegd wordt hoe de respondenten zich organiseren om deze activiteiten ten uitvoer te brengen.

Eveneens ben ik er van overtuigd dat de uitkomst van het onderzoek anders zou zijn geweest wanneer een aanzienlijk deel van de sampling bestond uit respondenten die in Nederland geboren zijn. Ik denk dat er significante verschillen bestaan tussen hun gevoelens van identiteit en belonging en die van degenen die nog wel bewust in Turkije hebben geleefd.

Daarnaast zegt het feit dat ik geen migranten die in Nederland zijn geboren ben tegengekomen bij de organisaties mij wat over het verschil tussen de mate van engagement in transnationale activiteiten tussen migranten die bewust in Turkije geleefd hebben en zij die hier geboren zijn. Daarom denk ik dat de resultaten omtrent deze deelvraag eveneens anders zouden zijn uitvallen wanneer de steekproef migranten had gekend die in Nederland geboren zijn.

Dan volgt er mogelijk nog bias doordat het onderzoek niet representatief is. Zo kende de sample maar drie vrouwen en drie verschillende Koerdische organisaties. De resultaten hadden anders kunnen zijn wanneer de man/vrouw verhouding meer gelijk was of wanneer er een grotere variëteit aan Koerdische organisaties in de sample bestond. Verder speelde verschillen door de betekenisgever leeftijd tweemaal een rol.

Ten slotte bevraag ik de representativiteit omtrent een andere groep. Zoals de respondenten al aangaven wordt de eerste generatie migranten beschreven als geïsoleerd door onder andere een gebrek aan taalbeheersing. Deze groep ontbrak eveneens in de steekproef. De respondenten die ik heb geïnterviewd zie ik op zijn minst als redelijk geïntegreerd, al is het alleen maar doordat zij de weg naar instituties en organisaties hebben gevonden om hun doelen te bewerkstelligen. Zij die geïsoleerd zijn en niet zo veel in de Nederlandse samenleving participeren zouden een andere uitkomst kunnen geven aan de mate van engagement in transnationale activiteiten door de eerste generatie.

5.3 Aanbevelingen

Naast het aanvullen van kennisgaps kent dit onderzoek een maatschappelijke relevantie. Dit is beleidsontwikkeling met betrekking tot de relatie tussen ontwikkeling en migratie. Mijn onderbouwing suggereerde dat om beleid op deze relatie aan te kunnen passen het nodig was het waarom achter de participatie in transnationale activiteiten te achterhalen. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt het noodzakelijk de focus op het land van herkomst deels te verschuiven naar een focus op de bevolking van het land van herkomst omdat de transnationale activiteiten meer ondernomen worden ten behoeve van de bevolking van een land dan ten behoeve van het land op zich. Daarnaast blijkt een focus op geldelijke remittances in het geval van de Turken en Koerden niet reëel omdat het gros van de remittances sociaal van aard was.

Dit onderzoek kent eveneens het doel om beleidsaanbevelingen te maken omtrent de aanpassing van beleid met betrekking tot de relatie tussen migratie en ontwikkeling aan de nieuwe generatie. Mij lijkt het verstandig om deze generatie die in Nederland geboren is niet te sterk te verbinden aan transnationale activiteiten. Zij lijken hier weinig in te engageren.

Naar aanleiding van deze constatering doe ik een aanbeveling voor toekomstig

onderzoek. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de tweede generatie zich op andere manieren organiseert om hun activiteiten ten uitvoer te brengen dan de eerste generatie. Tengevolge denk ik dat beleid met betrekking tot de relatie tussen migratie en ontwikkeling per generatie een andere vormgeving zou moeten kennen. Om hier verder op in te gaan dan in dit onderzoek het geval is geweest is het mogelijk een onderzoek te starten naar deze organisatiemanieren. Met deze informatie zouden organisaties als IntEnt, die zich richt op hulp aan allochtone ondernemers, hun diensten beter aan kunnen bieden aan de nieuwe generatie.

Tot slot wil ik een aanbeveling doen met betrekking tot integratie. In het theoretisch hoofdstuk kwamen twee theorieën naar voren. De eerste stelde dat des te minder geïntegreerd Turken zijn, des te meer ze om Turkije zouden geven. De tweede theorie stelt dat een sterke ingebedheid in het land van vestiging juist niet leidt tot een afname in de identificatie met het thuisland. Naar mijn idee is de eerste theorie alom vertegenwoordigd in de Nederlandse samenleving. Het idee heerst hier dat de Turken, en andere allochtonen, zo snel en goed mogelijk moeten integreren om een aanvulling te zijn op de samenleving en dat ze als niet geïntegreerd worden gezien wanneer ze nog een sterke verbondenheid met Turkije ervaren.

Dit idee strookt niet met mijn onderzoeksresultaten. Het onderzoek is uitgevoerd onder Turkse organisaties. Ondanks dat zij nog verbondenheid met Turkije ervaren, zie ik hen juist wel als 'geïntegreerd' en als een aanvulling op deze samenleving. Ieder van deze respondenten was de Nederlandse taal machtig. Daarnaast kenden ze door hun activiteiten het Nederlandse institutionele kader goed. Hun verbondenheid met Turkije staat hun participatie en/of integratie in de Nederlandse samenleving niet in de weg en betekent ook niet dat ze zich niet verbonden kunnen voelen met Nederland. Verbondenheid met het ene land sluit verbondenheid met het andere land niet uit. Hierdoor zou meer de nadruk gelegd moeten worden op integratie met behoud van de eigen identiteit.

5.4 Persoonlijke reflectie onderzoek

We zijn drie jaar in interviewtraining en interviewprotocol onderwezen. Een van de dingen die je daar leert is hoe jouw houding, uitspraken, uiterlijk enzovoort van invloed kunnen zijn op de respondenten. Wat uiterlijk betreft houd ik mezelf altijd aan het protocol. Dit houdt in dat je geen kleding aan mag die een bepaalde identiteit uitstraalt omdat dat de beantwoording van de respondent kan beïnvloeden. Ik hou me hier vrij strikt aan omdat ik me er bewust van ben dat ik een vrij 'donker' uiterlijk en een wenkbrauwpiëcing heb. Tengevolge vind ik dat ik niet bij een respondent kan komen met kruisjes om mijn nek en in mijn oren en casual kleren. Het verschijnen in een net bloesje of colbertje is het gevolg. Ik heb geen negatieve reactie op mijn uiterlijk ervaren.

Daarentegen houd ik me minder strikt aan het protocol omtrent gedrag wat betreft de verbale communicatie. Dit heb ik altijd als ingestudeerd en 'onecht' ervaren. Wanneer ik dat zo voel, voelt de respondent dat ook aan met als gevolg dat het moeilijker wordt informatie te vergaren. Ik ben van mezelf altijd wel geïnteresseerd in wat een respondent te vertellen heeft en ben eigenlijk ook altijd open en oprecht in wat ik daarop zeg. Mijn ervaring is dat het oprechte gewaardeerd wordt door de respondenten, al is het niet altijd conform protocol. Dat is een afweging die je maakt. In drie jaar heb ik ook zelden een verbale of non-verbale negatieve reactie hierop gehad.

Het veldwerk zelf heb ik als intensief ervaren. Zo is het met twee afspraken op een dag, die gemoed gaan met zeven uur reistijd, vrij vermoeiend. Het is dan bij de tweede afspraak ook vrij lastig volledig geconcentreerd te blijven, helemaal onder tijdsdruk.

Voornamelijk door de tijdsdruk van enkele afspraken zou het kunnen dat er minder informatie naar voren is gekomen dan wanneer de respondenten wel uitgebreid de tijd hadden voor een interview of enquête. Daarnaast is het voor een respondent ook heel vermoeiend om bijvoorbeeld een interview van meer dan twee uur te geven, wat dan ook weer van invloed op de resultaten geweest zou kunnen zijn.

Ondanks de intensiviteit vond ik het veldwerk een zeer welkome afwisseling op de theorie, uit nieuwsgierigheid en omdat ik liever met mensen bezig ben dan met boeken. Helemaal wanneer er met de uitkomst van de praktijk ook nog iets wordt gedaan. Daarnaast vind ik dat praktijk net zo leerzaam kan zijn als theorie.

Zelf heb ik tien enquêtes en zes interviews afgenomen. Persoonlijk neem ik liever interviews af. Er is bij interviews, naar mijn mening, meer ruimte voor persoonlijk contact waardoor je makkelijker een relatie opbouwt met de respondent. Ook vind ik dat je door het meer open karakter, data kunt vergaren die beter antwoord geeft op jou vraagstelling dan een enquête. Hoe open een enquête ook is, het blijft een vragenlijst die je af moet werken. Door de grotere variëteit in de mogelijk te stellen vragen van een interview maakt ook dat het afnemen van interviews me langer boeit dan het voor de zoveelste keer afnemen van een enquête. Wanneer een respondent dit aanvoelt kan dat ook weer van invloed zijn op jou onderzoeksresultaten. Daarnaast vind ik een interview voor een respondent ook interessanter omdat de respondent meer zijn persoonlijke verhaal en gevoelens kwijt kan. Het afnemen van interviews vind ik wel intensiever doordat je tegelijkertijd moet luisteren, schrijven, afwegen welke informatie je nog mist en goede doorvragen moet formuleren.

Iets wat ik persoonlijk heb onderschat is het vinden van respondenten. Daar ging meer tijd in zitten dan ik, en volgens mij ook de rest van de onderzoeksgroep, initieel verwachtte. Zoals een van de respondenten al aangaf is de Turkse gemeenschap een gesloten gemeenschap, wat respondenten zoeken bemoeilijkte. Ik had het geluk dat de snowballmethode voor mij zeer goed werkte. Het refereren naar personen uit de gemeenschap zelf faciliteerde het vinden respondenten enorm. Bijna al mijn respondenten heb ik als gevolg via anderen verkregen. Dit heeft wel weer gevolgen gehad voor de representativiteit van het onderzoek. Door de snowballmethode ben ik er vrij zeker van dat de sample minder divers is dan hij zonder de snowballmethode zou zijn geweest.

6. Literatuur

- Al-Ali, N., Black, R. & Koser, K. 2001. Refugees and transnationalism: the experience of Bosnians and Eritreans in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(4), 615-634.
- Barker, C. 2003. *Cultural Studies; Theory and practice*. London, Sage.
- Basch, L., Glick Schiller, N. & Szanton Blanc, C. 1994. *Nations unbound. Transnational projects, postcolonial predicaments and deterritorialized nation-states*. Langhorne: Gordon and Breach Publishers.
- De Bruijn, T. & Kuddus, U. 2005. Dynamics of remittance utilization in Bangladesh. In *IOM migration research series*. Geneva: International Organization for Migration.
- Cochrane, F. 2007. Civil society beyond the State: The Impact of Diaspora Communities on Peace Building. *GMJ: Mediterranean Edition*, 2 (2), 19-27.
- Demmers, J. 2002. *Diaspora and Conflict: Locality, Long-distance Nationalism, and Delocalisation of Conflict Dynamics*. Javnost-The Public 9 (1).
- De Haas, H. 2005. International migration, remittances and development: Myths and facts. *Third World quarterly*, 26 (8), p. 1269-1284.
- De Haas, H. 2008. Migration and development: A Theoretical perspective. *IMI Working Papers* (9).
- 't Hart, H., Boeije, H., & Hox, J. 2006. *Onderzoeksmethoden*. Utrecht: Boom onderwijs.
- Gustafson, P. 2005. International migration and national belonging in the Swedish debate on dual citizenship. *Acta Sociologica*, 48(1), 5-19.
- <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37325&D1=a&D2=2-4,11,46,95-96,136,151,193,214,231&D3=0&D4=0&D5=0&D6=l&HD=080328-1652&HDR=G5,G2,G3,G4,T&STB=G1>
(accessed February 27, 2009).
- Hurtado, S., & Carter, D. F. 1997. Effects of college transition and perceptions of the campus racial climate on Latino college student's sense of belonging. *Sociology of Education*, 70(4), 324-345.
- Lindenberg, R. 2008. *Ethiopian diaspora organizations: Opportunities and limitations for the development of transnational migrant organizations in the Netherlands*. ISHSS. Amsterdam: University of Amsterdam.
- McMillan, D.W., & Chavis, D.M. 1986. Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology*, 14(1), 6-23.

- Miall, Hugh, Oliver Ramsbotham and Tom Woodhouse 1998. *Contemporary Conflict Resolution*, Cambridge: Polity Press.
- Nabben, T., Yesilgöz, B., & Korf, D. 2006. *Van Allah tot Prada: identiteit, leefstijl en geloofsbeleving van jonge Marokkanen en Turken*. Utrecht: Forum Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling.
- Nell, L. 2008. *Transnational Migrant Politics in the Netherlands: Historical Structures and Current Events*. Amsterdam: University of Amsterdam, Faculty of Behavioural Science.
- Nyberg Sørensen, N. 2004. The development dimension of migrant transfers. *DIIS working paper* (04/16).
- Ostergaard-Nielsen, E. 2001. Transnational political practices and the receiving state: Turks and Kurds in Germany and the Netherlands. *Global Networks*, 1/3, 261-281.
- Patton, M. 2002. *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Pels, T. 1982. Socialisatie en identiteitsontwikkeling van allochtone kinderen: Een kritische bespreking van twee belangrijke theorieën. *Jeugd en samenleving*, 12(5), 336-347.
- Portes, A. 1999. Conclusion: towards a new world – the origins and effects of transnational activities, *Ethnic and Racial Studies*, 22, 463–77.
- Portes, A., Haller, W. & Guarnizo, L. 2001. Transnational Entrepreneurs: The emergence and determinants of an alternative form of immigrant economic adaptation. *American Sociological Review*, 67, 278-98.
- Potter, B., Binns, T., Elliot, J. & Smith, D. 2003. *Geographies of development*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Schrader, A., Nikles, B., & Griese, H. 1979. *Die zweite Generation, Socialisation und Akkulturation ausländischer Kinder in der Bundesrepublik*. Königstein.
- Smith, R. C. 1998. *Politics of membership within the context of Mexico and US migration*. Edited by M. P. S. a. L. E. Guarnizo, *Transnationalism from below* New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Vertovec, S. 2001. Transnationalism and identity. *Journal of ethnic and migration studies*, 27(4), 572-582.
- Vijghen, J. 1985. *Op de grens van twee culturen*. Nijmegen.
- Weiss Fagen, P. 2006. *Remittances in Conflict and crises: How remittances sustain livelihoods in war, crises and transitions to peace*. In Policy Paper: The security-development nexus program. New York: International Peace Academy.

7. Appendix

7.1 Interviewguide

Leerproject Ba3: Migratie, conflict & ontwikkeling.

Ten eerste wil ik u heel erg bedanken voor uw tijd en moeite. Zoals over de mail/telefoon al is besproken heeft dit interview als doel meer inzicht te verkrijgen in de transnationale activiteiten en gevoelens van identiteit met betrekking tot Turkije.

Het interview bestaat uit twee delen. Het eerste deel gaat over de activiteiten van migranten met betrekking tot Nederland en Turkije. Het tweede deel borduurt hierop verder, maar gaat vooral over identiteitgevoelens met betrekking tot Turkije.

Het interview zal zo'n anderhalf uur in beslag nemen. Het is vertrouwelijk en anoniem. Dit wil zeggen dat het niet te herleiden zal zijn naar u en informatie niet verspreid zal worden naar derden. Mocht u tijdens het interview nog vragen hebben, stel ze dan gerust. Heeft u nog vragen?

1

Overkoepelende vraagstelling: Op welke manier zijn Turkse en Koerdische migranten in Nederland betrokken bij transnationale activiteiten met betrekking tot het land van herkomst?

Vraagstelling 1: Welke verlangens en mogelijkheden hebben Turkse en Koerdische migranten in het ondernemen van transnationale activiteiten met als doel het beïnvloeden van het conflict en de ontwikkeling in het land van herkomst?

We beginnen nu met het eerste deel wat gaat over transnationale activiteiten. Transnationale activiteiten zien wij als economische, sociale, culturele en politieke activiteiten gericht op Turkije.

- Neemt u deel aan dit soort activiteiten?
Zo ja, zou u daar wat meer over kunnen vertellen?
(Op welke manier gebeurt dit. Wie zijn er bij betrokken? welke inspanningen zijn hiervoor nodig? Wie is de doelgroep?)

In wat voor verband:

- Individuele activiteiten
- Activiteiten in collectief verband (via organisaties, NGO's, politieke partijen)

Verschillende manieren van lokaliteit:

- *transplanted immigrant politics.*
  - o Bent u teruggeweest naar het land van herkomst om daar verbeteringen in de situatie de bereiken?
  - o Bent u van plan terug te gaan naar het land van herkomst om verbeteringen in bepaalde situaties te bereiken?

- Heeft u ambities om naar het land van herkomst te gaan om verbeteringen op bepaalde gebieden te bereiken?
- *country of residence transnational politics*
  - Bij welke activiteiten in het ontvangstland ten behoeve van de migrantengemeenschap zijn de migranten betrokken en welke belangen worden hierbij nagestreefd?
- *homeland directed transnational politics*
  - Onderneemt u activiteiten om vanuit Nederland invloed uit te oefenen op Turkije?

Economische transnationale activiteiten:

- *Geld sturen naar familie/vrienden in Turkije*
- *Geld sturen naar etnische groep*
- *Middelen sturen aan familie/vrienden in Turkije*
- *Middelen sturen naar etnische groep*
- *Financiële investeringen in Turkije*
- *Donaties aan migrantenorganisaties (in Nederland) met een focus op Turkije*
- *Opzetten van een bedrijf in Turkije*

Sociaal-culturele transnationale activiteiten zijn:

- *Overdragen van kennis naar bekenden in Turkije*
- *Participeren in online discussies op internetfora*
- *Contact met strijdende partijen*
- *Bezoek aan Turkije*
- *Contact met familie en vrienden in Turkije*
- *Culturele activiteiten in Nederland*
- *Gezondheidszorg in Turkije*
- *Activiteiten voor de migrantengemeenschap om hen bekend te maken met regels in Nederland*
- *Activiteiten voor de migrantengemeenschap om hen bekend te maken met instellingen in Nederland*
- *Activiteiten voor de migrantengemeenschap om hen de taal te leren*
- *Activiteiten voor de migrantengemeenschap om hen bekend te maken met mensenrechten*
- *Activiteiten voor de migrantengemeenschap om hen te informeren over recente ontwikkelingen in Nederland*

Politieke transnationale activiteiten zijn:

- *Deelname aan de laatste verkiezingen in Turkije? (actief/passief)*
- *Voornemen om deel te nemen bij de eerstvolgende verkiezingen? (actief/passief)*
- *Lobbyen in Nederland ten behoeve van de migrantengemeenschap*
- *Lobbyen in Nederland voor 1 van de partijen in het conflict*
- *Lobby voor mensenrechten in Turkije*
- *Op andere manieren de politiek te beïnvloeden ten behoeve van de migrantengemeenschap*
- *Organiseren van / participeren in demonstraties*
- *Organiseren van / participeren in activiteiten of dialogen*
- *Beïnvloeden van de politieke denkbeelden van de gemeenschap in Turkije*
- *Doorgeven van kennis aan de gemeenschap in Turkije, met betrekking op de politiek*

Nu we in beeld hebben gebracht bij wat voor transnationale activiteiten u betrokken bent, ben ik benieuwd naar de doelen die u hiermee voor ogen hebt. We kunnen vanuit Nederland niet nagaan wat de effecten van uw activiteiten zijn, maar ik zou wel graag willen weten wat de door u beoogde effecten ervan zijn.

- Zou u wat kunnen vertellen over de effecten die u beoogd te bereiken met uw transnationale activiteiten?

*Wat verwacht u met deze activiteiten bereiken?
(waarom wil iemand dat, wat is het belangrijkste?)*

- Het wegnemen van onderliggende oorzaken van het conflict
- Een beter positie voor een van de etnische groepen
- Een dialoog tussen etnische groepen
- Het beïnvloeden van de denkbelden van de mensen in Turkije
- Een economische vooruitgang
- Een politieke vooruitgang
- Een sociaal-culturele vooruitgang

Het kan zo zijn dat het uitvoeren van transnationale activiteiten wordt beïnvloedt door uw eigen wensen met betrekking tot Turkije.

- Wat zou u graag willen veranderen in Turkije?

Economisch:

- In de financiële situatie van uw gemeenschap, vrienden en familie in Turkije
- De economische stabiliteit van Turkije

Politiek:

- In de manier waarop in Turkije wordt omgegaan met minderheden
- In de mate waarin Turkije democratisch is
- Ten aanzien van corruptie
- Ten aanzien van de politieke stabiliteit van Turkije

Sociaal:

- In de voorziening van onderwijs
- In de infrastructuur van Turkije
- In de gezondheidszorg die in Turkije aangeboden wordt

- Kunt u vertellen wat voor rol u zou willen spelen bij deze veranderingen?
Dus: Op wat voor manier zou u, via transnationale activiteiten, invloed hierop willen uitoefenen?
  - terugkijken op transnationale activiteiten, maar niet alleen de daadwerkelijk uitgevoerde.
- Kunt u vertellen waarom u wel/niet betrokken wilt zijn bij dergelijke activiteiten?

Naast uw wensen van veranderingen zijn uw mogelijkheden om deze activiteiten te ondernemen van grote invloed. Daar wil ik het nu graag over hebben.

- Wat zijn, volgens u, uw mogelijkheden die het ondernemen van transnationale activiteiten mogelijk maken?
(Wie helpen bij het ondernemen van deze activiteiten? Instanties die projecten begeleiden? Openheid Turkse overheid t.o.v. bemoeienis van migranten? Opleiding, achtergrond, persoonlijke capaciteiten van persoon zelf van belang?)

Economisch:

- o Werk?
- o Spaargeld?
- o Toegang tot welzijn in Nederland?
- o Toegang tot welzijn in Turkije?
- o Toegang tot informatie?
- o Toegang tot bankfaciliteiten?

Politiek:

- o Legale status in Nederland?
- o Houding van Nederlandse regering ten opzichte van de migrantengemeenschap?
- o Politieke integratie van de migrantengemeenschap?

Sociaal:

- o Vrijheid van beweging/meningsuiting in Nederland?
- o Gender gelijkheid?
- o Sociale integratie in Nederland?
- o Place of origin in Turkije?
- o Mogelijkheden die Turkije biedt (voor bemoeienis van migranten)? (in het algemeen en specifiek voor minderheden)
- o Mogelijkheden die Nederland biedt voor initiatieven
- o Ondersteunende rol van vrienden en familie
- o Ondersteunende rol van de migrantengemeenschap
- o Ondersteunende rol van de Nederlandse samenleving

- Wat zijn, volgens u, uw mogelijkheden die het ondernemen van transnationale activiteiten belemmeren? (zie bovenstaande doorvragen/aspecten)

Wanneer de respondent zich niet inlaat met transnationale activiteiten:

- Welke belemmeringen tot het ondernemen van transnationale activiteiten zijn een reden voor u om deze activiteiten niet te ondernemen?
- Welke wensen, ten aanzien van transnationale activiteiten, heeft u die door deze belemmeringen niet uitgevoerd kunnen worden? (zie bovenstaande doorvragen)

2

Vraagstelling 2: Heeft het eerste of tweede generatie migrant zijn gevolgen voor de gevoelens van identiteit en daardoor voor het engagement in transnationale activiteiten?

We zijn nu aangekomen bij het tweede gedeelte van het interview. Dit gedeelte zal gaan over uw identiteitgevoelens met betrekking tot Turkije.

U bent/ uw ouders zijn afkomstig uit Turkije. Wanneer dit het geval is kan het zo zijn dat iemand zich nog op een bepaalde manier verbonden voelt met het land van herkomst.

- Voelt u uzelf verbonden met Turkije?
(eventueel: Zou u me willen vertellen wat Turkije voor u betekent?)
- Zou u hier wat meer over kunnen vertellen? (Op welke manieren uit dit zich voor u? In welke mate voelt de respondent zich verbonden? Waarin uit dit zich?)
(Let er op of de respondent Turkije als deel van henzelf/ van hun identiteit zien.)
  - o Cultuur?
  - o De taal?
  - o De religie?
  - o De mensen?
  - o De politiek?
  - o De economie?

Sommige mensen vinden dat Turkije veel conflict heeft gekend.

- Bent u van mening dat in Turkije veel conflict is geweest?

Ook conflict kan van invloed zijn op hoe iemand zich voelt met betrekking tot het land van herkomst.

- Heeft u zelf conflict meegemaakt in Turkije?
- Zou u me wat kunnen vertellen over hoe u daar tegen aan kijkt?
- Heeft het feit dat Turkije veel conflict heeft gekend/ u conflict mee gemaakt heeft in Turkije/ de manier waarop u tegen de conflicten aankijkt in Turkije, invloed op uw gevoel van verbondenheid met Turkije?
  - Zo ja, zou u daar wat meer over kunnen vertellen? (Op welke manieren uit dit zich?

In dit onderzoek ligt ook een focus op eerste en tweede generatie migranten en eventuele verschillen daartussen.

- Wanneer is voor u iemand een tweede generatie migrant?
- (Ziet u uzelf als een eerste of tweede generatie migrant?)
- Denkt u dat er verschillen bestaan tussen eerste en tweede migranten hun gevoel van verbondenheid met Turkije?
  - Zou u me dat uit willen leggen?

U bent lid van de organisatie ... Mensen kunnen meerdere beweegredenen hebben om actief te worden in een organisatie gericht op de migrantengemeenschap.

- Zou u me wat kunnen vertellen over uw beweegredenen actief te worden binnen deze organisatie? (Let op of verbondenheid met Turkije/de Turken van invloed is geweest).

- Heeft u het gevoel dat uw gevoel van verbondenheid met Turkije is veranderd sinds u deelneemt in de transnationale activiteiten/ activiteiten van de organisatie?

- Zou u me daar wat meer over willen vertellen?

Het is me tot nu toe opgevallen dat er bijna geen Turkse mensen die in Nederland geboren zijn actief zijn in de besturen van de organisaties die ik tot nu toe heb gesproken. Ik vraag me eigenlijk af waardoor dat komt.

- Heeft u misschien een idee waardoor dat komt?

(onderliggende vraag: waarom lijken tweede generatie migranten minder actief te participeren in migrantenorganisaties? → door verschillen in gevoel van verbondenheid met Turkije tussen de eerste en tweede generatie?)

Let op! Migrant zien tweede generatie migranten over het algemeen als mensen die voor hun +/- 23^e hierheen zijn gekomen, niet alleen als mensen die in Nederland geboren zijn. Verschil in perspectief!

7.2 Respondentkarakteristieken

7.2.1 Enquêtes

Respondent	Etniciteit	Geslacht (M/V)	Generatie	Leeftijd	Leeftijd/ jaar van aankomst	Organisatiesoort
1	Turks	M	1	63	23	Belangen- Behartiging algemeen
2	Koerdisch	M	1	55	20	Belangen- Behartiging algemeen
3	Turks	M	2	36	7	Religieus
4	Koerdisch	M	2	29	17	Cultureel & belangen- behartiging algemeen
5	Turks	M	2	53	18	Lokaal
6	Turks	V	1	63	22	Vrouwen
7	Turks	M	1	50	22	Religieus
8	Koerdisch	M	1	26	16	Cultureel & belangen-

						behartiging algemeen
9	Turks	M	2	41	14	Religieus- cultureel
10	Turks	M	1	43*	1992	Religieus
11	Turks	M	1		1984	Lokale belangen- behartiging
12	Koerdisch	M	1	57*	1981	Lokale belangen- behartiging
13	Koerdisch	M	1	-	1986	Lokale belangen- behartiging
14	Koerdisch	M	1	-	1995	Lokale belangen- behartiging
15	Koerdisch	M	1	-	1986	Lokale belangen- behartiging
16	Turks	V	1	-	1985	Lokale belangen- behartiging
17	Turks	V	1	-	1984	Lokale belangen- behartiging
18	Turks	M	2	-	1991	Cultureel
19	Turks	M	2	-	1979	Cultureel

7.2.2 Interviews

Respondent	Etniciteit	Geslacht (M/V)	Generatie	Leeftijd	Leeftijd van aankomst	Organisatie- soort
1	Turks	M	1	49	16	Religieus
2	Turks	M	2	43*	5	Religieus
3	Koerdisch	M	2	42*	13*	Cultureel
4	Turks	M	2	38*	6	Religieus- cultureel

5	Turks	M	1	45	33	Ondernemers vereniging
6	Koerdisch	M	1	25	19	- (publicist)
7	Koerdisch	M	1	55	20	Cultureel
8	Koerdisch	M	1	55	20	Belangen- behartiging
9	Turks	M	2	20-30*	-	Cultureel

* = schatting